

CATONIS

MORALIA, CVM SCHOLijs DES. ERAS. ROT.

¶ Apophthegmata Gerciaë sapiētum interprete Erasmo.

Eadem per Ausonium cum scholijs Erasmi Roterodami.

¶ Mimi Publiani, cū eiusdē scholijs auctis recogniti.

¶ Institutū hominis christiani, carmine per eundū Eras. Rote.

Isocratis parēnesis ad Dēmonicū
Additis aliquot sapientū dictis,

Frasmī Roterodami ad Ioānē Neuīū ep̄la.
ERASMVVS ROTEROD.M. IOAN
ni Neuio Hondischotano, Liliano-
rum apud inclytum Louaniū
Gymnasiarchæ.S.

ISTICHA moralia vulgo Catonis inscripta titulo, Neuī Theologorū decus, primum diligenter a mendis repurgauimus, collata Planudis interpretatione, tametsi græcul⁹ ille Romanī carnis sententiā sæpenumero nō assequitur. Addidim⁹ & scholia, p̄ breuia quidē illa, sed aliquāto commodiora, ni fallor, ijs commentarijs, quibus duo quidam opusculum hoc cōtinuauerant, quorum alter insulsiſſime rhetorizatur, homo ipsa infantior infātia, alter ineptissime philosophatur, vterq; ουδὲν πρὸς ἑπὶ λο-quitur. Porro cuius auctoris sit hoc opus, & vtrum vnius an plurium, non admodum referre puto. Catonis ob id tantum arbitror dici, quod sententias habeat Catone dignas. Adiecimus his Mimos publicanos, falso inscriptos Senecæ prouerbia: atq; his quoq; castigatis (offendimus enim deprauatissimos) adscripsimus breuissima scholia, reiectis ijs, quę perperam erant admixta ex aliorū libris, tum

Erasmi Roterodami ad Ioānē Neuſū epſa.
appoſitis aliquot ex Auli Gellij noctibus, &
Senecæ controuerſijs. Sed interim clamabit
vtiligator aliquis, hui Theologum in tam fri
uolis verſari nugis? Primū ego nihil faſtidien
dum duco quantumuis humile, quod ad bo
nas pertinet literas, nedum hoſce verſus tanta
Romani ſermonis mūditiē, tanq̃ ad bonos
mores conducibiles. Quanq̃ cur me pudeat
in hoc gñe pauculas horas collocare, in quo
nō pauci ſcriptores Græci non mediocri cum
laude ſūt verſati. Nam extant & hodie Theo
gnidis ſententiæ, Phocylidis & Pythagore
pręcepta, nō abs re aurea dicta. Deniq; ſi mi
hi indecorum eſſe volunt, emendaſſe hæc tam
humilia & explanaſſe, multo fœdius erit ea
dem & deprauata fuiſſe, & (quod ex ipſorum
liquet commentarijs) iſta tam puerilia nō in
tellecta fuiſſe ab ijs viris. Qui ſe nihil neſcire
putant. Nam Publij Mimos quis contem
nat, quos Aulus Gelli⁹ lepidiſſimos. Seneca
diſertiſſimos vocat. Cuiuſq; ſentētias (vt idē
teſtatur) nō piguit ſummos etiā rhetores æ
mulari. Addidimus & ſeptē ſapiētū celebra
dicta, & hominis chriſtiani iſtitutū, quod nos
carnie dilucido magis q̃ elaborato ſumus in
terpretati, cōſcriptū antea ſermone Britan
nico, a Ioāne Coleto, quo viro nō aliū habet
mea quidem ſententia, florentiſſimum Anglo

Eras. Roterod. ad Ioannē Neuiū epistola.
rū imperiū, vel magis piū, uel q̄ Christū veri⁹
fapiat. Hoc quicquid est laboris, tibi nūcupā
dū duximus mi Neui ornatissime, simul vt ha
beas, quod tuis prælegi cures alumnis quos
nulla neq; litterarū neq; morū Barbariæ sinis
infici, simul vt hoc qualecūq; monumentū, nō
sinat nostrā necessitudinē intermori. Non me
clam est, q̄ sit hoc plus, q̄ leui dense munuscu
lū impar magnitudini tuæ, qui cū eruditione
rara, tū moribus nō minus integris q̄ festiuis,
& ornas ornatissimū Theologorū ordinē, &
illustrissimū Louaniensīū scholā illustras. Ve
rū cōfidebā fore, vt optimo viro, libellū quā
tūis pusillū ipsa cōmendaret utilitas. Bene
vale. Louanij Anno, M. D. xiiij. Calen. Aug.

¶ Epigramma Gerardi Nouiomagi in lau
dem D. Erasmi Roterodami Theo
logi eloquentissimi.

Attica se claram iactat Demosthene tellus
Facundus colitur Tullius Aufonijs.
Agricolā Phrisius celebrat, German⁹ Erasmi
Mellifluum laudet, cantet, at astra ferat.
Cuius ab ore fluit melliti gurgitis vnda,
Ob lectat mentes quæ Cicerone magis.
Nam docet ingenuos aīos sermone polito,
Et recte sapere, & verba discerta loqui.

Liber primus.

¶ Libellus elegantissimus q̄ inscribitur Cato
de preceptis vitæ cōmunis, Erasmo Ro-
terodamo castigatore, & interprete.

Vm animaduverterē, q̄ plurimos
homines grauit̄ errare in via
morum, succurrendū & consulē-
dum eorum opinioni fore existi-
maui, maxime vt gloriose viue-
rent, & honorem contingerent.

Nūc te fili charissime docebo quo pacto mo-
res animi tui cōponas. Igitur præcepta mea
ita legas, nt intelligas. Legere & non intelli-
gere, negligere est.

Itaq; deo supplica.

Parentes ama.

¶ Prima pietas est in deum.

¶ Proxima in parentes.

Cognatos cole.

¶ Tertia in reliquos cognatos. Supplicamus deo in sacrificijs. Ama-
mus parentes dum obseruamus & obsequimur. Colimus cognatos
officijs & consuetudine uitæ.

Magistrum metue.

¶ Olim dabatur ingenuis pueris pedagogus quē uererentur. Hūc
magistrū uocat. Et animaduerte uerborum proprietatem. Deo sup-
plicandum est. Parentes amandi. Cognati colendi. Magister metuē-
dus, quippe seruus plerunq; iuxta ueterum consuetudinē.

Datum serua.

¶ Quod tua creditum est fidei, id serua ueluti depositum.

Foro te para.

¶ Id est, his artibus te exerceas, ut possis in foro uersari, hoc est in

A. iij.

CATONIS

causis agendis. Nam hic erat olim primus gradus ad honores summos. Legi in quibusdam vetustissimis codicibus (Foro pare) id est ac commodum te rebus presentibus, quemadmodum dicimus: uti foro. Cum hoc interpretamento consentit græcus planudes, neque dubium est, quin hæc sit germana lectio.

Cum bonis ambula.

Cum optimis habeto consuetudinem. Nam primum talem te iudicabunt, cum qualibus conspexerint te consuetudinem agere: deinde bonorum coniunctu redderis melior.

Ad consilium ne accesseris antequam voceris.

Ne ingeras te ipsum alienis negotiis, sed accersitus accedas.

Mundus esto.

Id est, neque sordidus, neque luxuriosus, sed eleganti munditie.

Saluta libenter.

Conciliat enim ea comitas, et affabilitas, multorum benevolentiam et aliam partem.

Maiori cede.

Id est, noli certare cum potentioribus.

Minori parce.

Id est, noli seuire in eos qui sunt inferiores, sed illis concede non minus.

Rem tuam custodi.

Ne profundas temere facultates tuas, ne vel turpiter egeas, vel turpius rem pares.

Verecundiam serua.

Id est, serua te incontaminatum ac purum, ab inquinamenti libidinum. Castum enim verecundum dicitur. Est autem ætatis flos his periculis obnoxius.

Diligentiam adhibe.

Cura in omni re plurimum valet, negligentia semper comitem habet in felicitate.

LIBER PRIMVS.

Libros lege.

¶ Nam ex his cito discitur, quod longo uita usu uix assequi queas.

Quos legeris memento.

¶ Nam quidam onerant se lectione, alia super alia ingerentes, neque quicquid insculpunt memorie.

Familiam cura.

Blandus esto.

Domestica negocia tibi curanda sunt, non aliena. Id est, comis in congressu.

Iraisci ab re noli.

¶ Ne sis morosus. Nam omnino non commoueri, stupitis est potius quam hominibus.

Neminem irriseris.

Est enim argumentum arrogantis stultitiæ.

Vel

Miserum ne irriseris.

¶ Sic enim quidam codices habent. Hoc est animi vitia rideri merentur, calamitas misericordiam meretur potius quam nasum.

Mutuū dato.

Cui des videto.

¶ Est quidem aliquid danda pecunia mutuo, sed non quilibet, sed reddituris bona fide, sed dignis officio, denique iis quibus non graueris et donec dare.

Iudicio adesto.

Ad sunt aduocati, et id olim erat officium precipuum in amicos, ad esse in iudicijs.

Conuiuare raro.

¶ Sepius uocare ad conuiuium exhaurit substantiam, sepius ire ad conuiuium sordidum est. At rarius utrumque facere humanitatis est.

Quod satis est dormi.

¶ Hoc est, non ad uoluptatem, sed necessitatem naturæ.

Iusiurandum serua.

Non est temere iurandum, quod autem iuraris, præstandum est, nisi scelus sit quod iuraris.

Vino te tempera.

A. iij.

CATONIS

Esto moderatus in uino, uel abstine a uino. Nam adolescenti dare uinum, est oleum igni addere.

Pugna pro patria.

Pugnandum est, non pro quavis re, sed pro defensione patriæ. Nam carum more, mercede pugnare turpissimum est, & plusquam gladiatorum.

Nil temere credideris.

Id est, ne facilis sis ad credenda quæuis, quæ dicuntur.

Tu te consule.

A teipso pete consilium, qui te tuamque optime nosti.

Aut tuto consule.

Id est, caue a consilijs periculosis, tuta consilia sequere. Nam duplex est lectio.

Meretricem fuge. Litteras discere.

Actas enim prima studio literarum optime coercetur a scortis.

Nil mentiri debes.

Turpe in puero ingenuo omne mendacium.

Bonis benefacito.

Beneficia non sunt conferenda nisi in bonos, alioqui pereunt.

Maledicus ne esto.

Id est, a conuitijs tempera, neque carpas uitam alicuius.

Exillimationem retine.

Bonam famam tuere, ne perdas: perit enim facile, at non facile facitur.

Aequum iudica.

Id est, non ad lucrum aut ad gratiam, sed ad regulam æquitatis.

Parentes patientia vince.

Perendi sunt parentes, etiam iniquiores.

Beneficij accepti memor esto.

Nam dati pulchrum est obliuisci. Accepti meminisse decet.

Liber primus.

Ad prætorium stato.

Multa enim discuntur in agendis causis.

Consultus esto.

Id est, calleas scientiam & morem iuris, ut possis amicis opitulari.

Vtere virtute.

Non viribus neq; dolo.

Iracundiam tempera.

Ante monuit non esse irascendum sine causa. Nunc admonet iustam etiam iram moderandam esse.

Trocho lude.

Aleas fuge.

Trochus conuenit pueris.

Alea infamis erat & apud

gentiles. Nunc principum christianorum lusus est: imo quorundam etiam sacerdotum delitiæ.

Nihil ex arbitrio uirium feceris.

Tyrannicum est respicere quantum possis, non quantum liceat.

Minorem te contempseris.

Ne fastidias inferiorem te, quod est elati, non cordati.

Aliena concupiscere noli.

Esto contentus tuis.

Coniugem ama.

Liberos erudi.

Vt omnium fortunarum sociam.

Filios castiga & institue.

Patere legem quam ipse tuleris.

Quam conditionem præscribis alijs, eadem utere ipse in alios.

Pauca in conuiuio loquere.

Vt sit alijs etiam loquendi locus.

Illud stude quod iustum est.

Quod turpe iactu est, id ne affectes.

Amorem libenter ferto.

Odium modis omnibus fugiendum est, amor amplectendum etiã

A.v.

CATONIS.

ſi quis parū dignus eſt, qui redametur, tamen amari te patere.

¶ FINIS.

DISTICHA DICTA CATONIS.

SI deus eſt animus nobis vt carmina dicūt
Hic tibi præcipue ſit pura mēte colendus
(Vulguſ exiſtimabat deum placari uictimis Pecudum, rebusq; corporeis. Verum cum deus ipſe ſit animus, hoc eſt mens, non corpus, & conſentaneum eſt ſimile gaudere ſimili, nimirum potiſſimum colendus eſt puritate mentis. Quin & hodie vulguſ Chriſtianorum corporeis quibuſdam ceremonijs colit deum, cum gratiſſimus cultuſ ſit animi pietas. Tales enim adoratores quærit pater, qui in ſpiritu adorent cum ipſe ſit ſpiritus. Nulla gratior pietas diuis, quam ſi uitam illorum initeris, hoc eſt, tolerantiam, manſuetudinem, caſtimonium. Atqui hæc animi ſunt. Animus eſt deus. Fac quantum poteſ a corpore te abducas, & ad alium (quantum poteſ) accedas, & gratiſſimum immolaris ſacrificium. Pura mente). Nam vulguſ lotis manibus ac pedituſ ad ſacrum accedebat. Tu mentem purga. Huiuſ ſordes deum offendunt: qui uidet ea quæ ſunt in animo, non in corpore (Si deus) Si hic non dubitantis eſt, ſed ratiocinantis (Vt carmina) Nam Virgiliuſ in ſexto, deum ſpiritum, & mētem uocat (Præcipue) Vt intelligas non damnari cultum corporalem, ſed hunc tamen nempe animi eſſe deo gratiſſimum.

**Plus vigila ſemper, nec ſomno dedituſ eſto,
Nam diuturna quies vitijs alimēta miniſtrat.**
(Senſuſ eſt. Cum uita uigilia ſit iuxta Pliniuſ: cauendum eſt, ne maximam uitæ partem ſomno perdamuſ, præſertim cum e ſomno lentia uitæ multa niſcantur, & corporis & animi.

LIBER PRIMVS.

Virtutem primā esse puta compescere linguā.

Proximus ille deo, qui sit ratione tacere.

¶ Prima id est, summa maximaq; uirtus est moderari linguam, ne quid temere loquaris. Deus enim qui sapientissimus est, raro loquitur: & non nisi necessaria cum nihil nō uideat, nihil non intelligat.

Itaq; proximus est deo, q; sapienter, & animi iudicio nouit tacere.

Sperne repugnando tibi tū contrarius esse

Conueniet nulli, qui secum dissidet ipse

¶ Qui secum ipse pugnat: nec sibi constat, huic cum alijs conuenire non potest. Hoc est, qui moribus est inæqualibus, nec ullo certo uitæ instituto, is non est aptus ad aliorum consuetudinem.

Si uitam inspicias, hominum si deniq; mores

Cum culpent alios, nemo sine crimine uiuit.

¶ Mortales aliorum notant uitia, sua nemo uidet, quum nullis uitijis careat si quis propius uitam: ac mores excutiat.

Quæ nocitura tenes, quāuis sint chara relique

Utilitas opibus præponi tempore debet.

¶ Aliquoties expedit in loco res charissimas abicere, si periculū afferāt: uelut gēmas & aurum: quo uita sit in tuto, aut uoluptates: quo ualitudini consulamus. Non enim uoluptates spectari debent, sed utilitas.

Constans & lenis, ut res expostulat esto.

Tēporibus mores sapiēs sine crimine mutat.

¶ Pro tempore licet alios atque alios mores sumere: ut modo grauis sis, modo lenis, hoc est, placidus ac remissus, pro re: proq; loco. Vide nū legendū sit leuis, p lenis: quod magis respondet ad cōstans: ut sit sensus aliquando persistendū in sententia: aliquando mutandum cōsiliū pro tempore. Porro uersus constabit si legas. Constans & lenis, ut cunq; res postulat esto. Neq; dubitem affirmare hanc

CATONIS

Germanam esse lectionem Tametsi Planudes priorem sequitur sententiam, quippe qui uerterit in hunc modum. Scuerus esto ac placidus, prout res postulat.

Nil temere vxori de seruis crede quærenti
Sæpe etenim mulier quæ coniunx diligit odit
Illud uxoribus ferme peculiare est, ut meritos instigent in seruos. Vnde monet, ne temere fidem habeant huiusmodi quærelis.

Cūq; mones aliquē, nec se velit ipse moneri.
Si tibi sit charus, noli desistere cœptis,
Non satis est leuiter admonere peccantem amicum, urgendus est, insistendum, ut uel improbitate uincas si quid erit quod ad famam illius, aut salutem pertineat.

Contra verbosos noli contendere verbis.
Sermo datur cūctis, animi sapientia paucis,
Si cum cordatis agas, nō est opus multis uerbis. Si cum stulto, frustra contendis, propterea quod stultitia uerbosissima sit.

Dilige sic alios ut sis tibi charus amicus.
Sis bonus esto bonis, ne te mala dāna sequāŕ
¶ Sic amicis utere ut ipse tibi sis proximus. Sic alijs benefac, ne tibi ipsi noceas. In priore uersu est uenusta redditio similiū, in dilige & amicus, in secundo contrariorum bonis & mala.

Rumores fuge, ne incipias nou⁹ autor haberi.
Nā nulli tacuisse nocet, nocet esse loquutū,
¶ Ne quid in uulgus sparseris, propterea quod rumor sæpenumero in eius caput recidit, a quo profectus est. Si rumor nihil habet periculi, tamen nihil nocet siliuisse: si quid habet, nocet loquutum esse.

Rem tibi promissam certo promittere noli.
Rara fides, ideo, quia multi multa loquūtur.
¶ Noli certo promittere cuiquam, alieni promissi fiducia. Quod in

LIBER PRIMVS.

te sitū est, id præstare potes: alienā fidem præstare nō potes. Et uul-
gus hominū ad pollicendum facillimū, in præstando sæpe fallit.

**Cum te quis laudat iudex tuus esse memēto,
plus alijs de te, q̄ tu tibi credere noli.**

¶ Ne te ipsum æstimaſ aliorum laudatione, sed tua ipsius conscien-
tia. Te ipsum interroga qualis sis, & si animus tibi respōderit te lon-
ge alium esse quam hic aut ille te facit, magis credere debes tibi ipsi,
cui notior es quam alijs.

**Officiū alterius multis narrare memento,
Atq; alijs quum tū benefeceris ipse fileto.**

¶ Beneficij accepti meminisse oportet, obliuisci dati. Qui dat bene-
ficiū, eius est diſſimulare se dedisse, ne cōmemorando uideatur op-
probrare. Eius qui accepit est paſſim prædicare, ne uideatur ingra-
tus & immemor.

**Multorū cū facta senex & dicta recenses,
Fac tibi succurrant iuuenis quæ feceris ipse.**

¶ Senes qui multa uiderunt & audierunt, multorum dicta factaq;
solent referre. Sed curandum est, ut ita nos geramus in iuuentute,
ut in senectute succurrat nobis non solum quid alijs recte dixerint
ac fecerint, uerum etiam quid nos ipsi.

**Ne cures si quis tacito sermone loquatur,
Conſcius ipse sibi de se putat omnia dici.**

¶ Cum uideris quosdam inter se secreto colloqui, ne statim suspice-
ris eos male de te loqui. Nam id signum est hominis male sibi conscij

Cum fueris felix quæ sunt aduersa caueto.

Non eodem cursu respondent vltima primis.

¶ In rebus secundis ne quid occidat aduersi cauendum est. Solet e-
nim fortuna sæpius uerti in diuersum, & latis initijs addere triste
exitum. Ergo quum res secundæ sunt maxime, tum maxime medi-

CATONIS

tandum est, quo pacto aduersam fortunam feras. Ne si inexpectata uenerit, & improuisum te oppresserit calamitas, succumbas.

Cum dubia & fragilis sit nobis vita tributa.

In morte alterius spem tu tibi ponere noli.

¶ Legendū est hoc heredipetis, & qui testamentis inbiant. Fit enim saepenumero ut q mortē alterius expectabat, prior ipse moriatur: etiam si iunior aut robustior fuerit. Nam ipsa hominis vita fragilis, & incerta res est, & quouis casu abrumpitur.

**Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus
Accipito placide, plene & laudare memento**

¶ Munera sunt aestimanda non suo precio, sed animo donātis. Ita legimus summos principes aquā cana manu haustam, & malū oblatum, summa cum alacritate: perinde ut maximum munus accepisse. Accipito placide, alacri vultu: ut ostēdas tibi gratū esse. (Et plene) id est, nō maligne, sed candidē: ut prae te feras p̄ exiguo munere, te multum debere.

Infantem nudum cum te natura crearit,

Paupertatis onus patienter ferre memento.

¶ Cū natura nudos produxerit, satis intelligere possumus diuitias alienas esse, neq; secundum hoīs naturam. Si membrum perdis, est fortasse qđ doleas: aliquid tui decessit. Sin opes auferūtur, aut nō cōtingūt, noli ualde cruciari. Siquidē in his quae uere sunt hoīs, nihilo plus habēt reges, q̄ tu pauper. Vis scire quid uere tuum sit: cogita quid habueris quem nascereris.

Ne timeas illam, quę vitæ est vltima finis.

Qui mortem metuit, qđ uiuit perdit id ipsum

¶ Qui mortē timet, nō solū nō effugit mortē, sed insuper hoc ipsum vitæ quod datur perdit. Nam anxie uiuere, non est uiuere.

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus.

LIBER PRIMVS.

Incusare deum noli, sed teipse coerce

¶ Nihil ē acerbius, q̄ amicus īgratus. Qd̄ tñ si acciderit, nō ē īpat̄, dñ deo: tanq̄ illius acciderit culpa. Quī potius teipsū coerce, ne de nouo bñficijs īgratis. Quidā em̄ si bñficijs fortuna nō respōdat, sup̄os īcusant: dicētes eos nō habere rationē recte factorū, cū eius acciderit culpa: qui sine delectu contulit beneficium.

Ne tibi quid desit, quęsitis vtere parce.

Vtq; quod est, serues: semp tibi deest putato

¶ Vtere parce, id est, modice: non profuse (quęsis) id est, partis. Et ut serues quod habes, semper imaginare tibi deesse, ut semper aliqd addas. Sera enim (ut inquit Hesiodus) in fundo parsimonia est.

Quod pręstare potes, ne bis promiseris vlli.

Ne sis vētosus, dum vis vrbānus haberi.

¶ Quod nō possis efficere, ne simul quidem est promittēdum: ne temere facias. Porro quod pręstare possis, id iterum atq; iterū promittere iactantia est, non humanitatis. Molesta est uerbosa promissio, molestior exprobratio.

Qui simulat verbis, nec corde est fid⁹ amicus

Tu quoq; fac simile, sic ars deluditur arte.

¶ Erga eum qui fūco utitur, tu item contra utere fūco, & iuxta prouerbum. Cretiza contra Cretensem. Satiū est nōnunq̄ retinere simulatum amicum, q̄ reddere apertum inimicum. Id enim fiet si ostenderis te sentire fucum.

Noli hoīes blandos nimiū sermone probare.

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

¶ Semper suspecta sit tibi blandiloquentia. Nec assimes homines ex bonis dictis, sed ex benefactis. Insidiatur tibi, quisquis admodum blādus est. Memēto sic capi & illicī aues, videlicet imitatione uocis.

CATONIS

Et assentatione maxima pars hominum capitur, dū adulator sese ad omnes affectus attemperat.

Si tibi sint nati, nec opes, tunc artibus illos Instrue, quo possint inopem defendere vitā.

¶ **Artem**, ut habet prouerbium, nō solum quauis terra, sed quauis etiam alit fortuna. Vnde certissimum uiaticum est ars quæ quocūq; terrarū uenias, defēdit ab ægestate. At nūc uulgus liberos suos diuitum aut principum ministerijs dedicat, ubi duo simul maxima discant mala, luxum & ocium. Porro quod hic præcepit pauperibus esse faciendum, id ego suaserim diuitibus quoq; ut liberos suos iubeant artem aliquam discere, unde geminum commodum consequatur. Primum, prima illa ætas artificio occupata, longe paucioribus inficietur uitijs. Deinde si fortuna abstulerit opes, non erit cur uel mendicent, uel ad sordidas aut fædas artes adigantur, puta turpe ministeriū, aut militiam.

Quod vile ē charū, quod charū ē vile putato Sic tibi nec parcus, nec auarus habebis ulli.

¶ **Quod uulgus magnificat, tu contemne. Quod uulgus negligit, tu magnificito.** Ita fiet, ut nec tibi sis, parcus. Audebis enī uti, quæ non magnificis. Neq; cuiq; uidearis auarus, cum non expetes auide, neq; seruabis attente, quæ cupiunt illi. Vulgus plurimi facit diuitias, minimi facit probitatem & eruditionem. Tu inuerte æssimationem. Res autem cuiq; tales sūt, qualis est de his opinio. Vulgus lautam rem putat pauonem aut rhombum: Tu contra uilem rem putas to, et puta rem esse lautissimam ouum gallinæ recens, lactucam, pulum gallinaceum. Ita nec tibi uideberis sordidus, quum habeas lauta tuo iudicio, nec aliorum expetes lautitias, quæ tibi uilles sunt.

Quæ culpare soles, ea tu ne feceris ipse.

Turpe est doctori cū culpa redarguit ipsum.

LIBER PRIMVS.

*¶ Turpe est committere te, quod doces alios non esse committendū.
Vita turpis abrogat auctoritatem docenti.*

**Quod iustū est petito, v^t qd videat honestū.
Nam stultū est petere quod possit iure negari**
Quod inhonestum est, a nemine petendum est. Nullus enim debet cuiq̃ in re turpi morem gerere. Aut si (quod iniustū est) id est quod non debetur, iure negari potest. Ergo non a quouis petas, sed ab eo cuius officium est prestare quod petis: neq; quiduis, sed quod cū honestate cōiunctum est. Nam id petitur aliquando, & ab his qui non debent.

Ignotum tibi nolito præponere notis.

Cognita iudicio constant, incognita casu.

¶ Ne facile commutes nota cum ignotis: puta amicum, uel rem, uel uitæ genus. Notis enim commodius uteris, de quibus iudicare potes. Quæ si bona sunt, rectius uteris. Sin mala, facilius tolerabis. Quandoquidem iuxta Plautum, Nota mala, mala non sunt. Ignota uero cuiusmodi futura sint, incertum est. Fit autem sæpius numero, ut quæ in expetendo putaris prima, in experiundo repudies.

Cum dubia incertis versetur vita periculis,

Pro lucro tibi pone diem quicūq; laboras.

¶ Planudes Græcus legit in certis, ut sint duæ dictiones. Cū igitur uita per se incerta, versetur in periculis incertis, unumquemq; uitæ diē in lucro deputa, unusquisq; enim dies poterat esse ultimus, & incertum erat an tibi contingeret. Ergo in tot uitæ periculis quicūq; dies non eripitur, is in lucro est imputandus. Quicūq; laboras) id est, quicūq; sollicitus es, & angeris huius uitæ malis. Tametsi ut dixi non ignoro Planudē secus exposuisse. Sed non est sententia illū per omnia sequi. Nam mihi magis probatur, ut legamus incertis unica dictione, ad hunc modum (Cū uita dubia versetur) id est,

CATONIS

lactetur (incertis periculis) id est, casibus. Nam pericula hoc minus a nobis vitari possunt, quod incerta sunt. Vitasti naufragium, nō vitasti ruinam: vitasti bellum, incidis in latrones: vitasti pestem, morderis a uigra. Mille periculis obnoxia est hominis uita, atque his quidem incertis, et ob id inuitabilibus.

Vincere quum possis, interdum cede sodali.

Obsequio quoniam dulces vincuntur amici.

¶ Nihil hoc disticho elegantius fingi potuit. Obscūdandum aliquoties amicis, et de tuo iure concedendum. Siquidem ea facilitas ac morigeratio retinet amicos in amicitia. Contra quidam dum obstinate rixatur de lana caprina, malunt amicitiam rescindere, quā ulla in re obsequi animo amici.

Ne dubites, cū magna petas, impendere parua.

His etenim rebus cōiungit gratia charos.

¶ Amicitia constat officijs mutuis, et iuxta prouerbum, manus manum fricat. Gratiam hic uocat deam beneuolentiæ.

Litē inferre caue, cū quo tibi gratia iūcta est.

Ira odiū generat, concordia nutrit amorem.

¶ Cauēdū ē ne per inimicitiam lis incidat cū amico, propterea quod ex iurgio resident in animis uestigia quædā, quæ beneuolentiā uertūt aliquoties in odiū. Et nō optime coire solet semel rescissa cōcordia. Ergo morositas omnis et asperitas debet abesse ab amicitia.

Seruorū ob culpā cum te dolor urget in iram.

Ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.

¶ Ne punias seruū aut discipulū, quā diu senseris te ira cōmotū. Pessimus enim autor rerū gerendarū ira, sed prius temperes animo tuo, ut sedata iracūdia, uel ignoscas, uel mitius punias. Ita philosophus quædā. Punire te, inquit, seruo, nō iratus esse. Et plato sublato in seruū baculo, rogatus quid ageret. Ego, inquit, castigo hunc intemperant-

LIBER PRIMVS.

tem, seipsum significans ira concitum.

Quem superare potes, interdū vince ferendo
Maxima enim morum semper patiētia virtus
¶ Maximi animi est, cū possis uincere, pati tñ ut uincaris, & negli-
gere aduersariū. Hac uirtute iter mortales nō est alia prestantior.
Conserua potius quæ sunt iam parta labore.
Cū labor i dāno est, crescit mortalis egestas.

¶ Facilius ac tutius est seruare qđ tuo labore quæsitū ē, qđ sarcire qđ
p̄fusione diminueris ac detriueris. Cū enī laboratur integra re, fa-
cile defēditur inopia. Verū cū laboratur in damno sarciēd o, incre-
scit & obruit nos egestas.

Dapsilis interdum notis, charis, & amicis,
Cum fueris felix, semper tibi proximus esto.
¶ (Cū tu felix) hoc est lauta fortuna (fueris interdū dapsilis) id est li-
beralis. Notis charis, & amicis) Notis, ut uicinis, charis, quos dili-
gis, amicis, ut cognatis. Sēper tibi proximus esto) Interdū i illos sis
bñficus, i te semp. Et ita amicis, sis amicus, ut tibi p̄p̄ sis amicissimus.

LIBER SECVNDVS.

Telluris si forte velis cognoscere cultus,
Vergiliū legito, quod si mage nosce laboras
Herbarum vires, Macer tibi carmine dicet,
Si Romana cupis & Punica noscere bella,
Lucanum quæras qui Martis prælia dicet.
Si quid amare libet, v̄l discere amare legēdo
Nasonē petito: sin autē cura tibi hæc est
Vt sapiens viuas, audi quod discere possis,
Per quæ semotum vitijs traducitur æuum.
Ergo ades, & quæ sit sapientia discce legēdo.

CATONIS

Quod est. Ex alijs poetis alia licebit cognoscere. Virgilius in libris Georgicon docet Agriculturā. Macer tradit vires herbarū: quanq̃ alius quippiam fuit hic Macer, quam is quem habemus uulgo, ni fallor. Lucanus narrat Romanorum ciuilia bella: ubi legendum arbitror ciuica pro Punica, Nihil enim de Punicis bellis scripisse legitur Lucanus. Ouidius tradit artem amandi, & in Elegijs docet amores. Quod si cupis artem & rationem recte beateq; uiuendi cognoscere, hunc librū legito. Is te docebit non uulgares artes & nubes, sed quo pacto uitam exigas semotam, id est, liberam, & immunem a uitijs.

Si potes, ignotis etiam prodesse memento.
Vtilius regno, meritis acquirere amicos.

Non solum in amicos oportet esse beneficium, uerum ignoti quoq; conciliandi sunt ac deuincēdi beneficentia, si modo possis prodesse. Vtilius enim est q̃ plurimos amicos parare (merites) id ē, benefactis, q̃ parare regnum. Regnum enim eripi potest, amici succurrunt electo: & firmiores sunt quos beneficio adiunxeris, quam quos potestate premas.

Mitte arcana dei, cœlūq; inquirere quid sit.
Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia cura.

Iuxta Socratis sententiam, quæ supra nos nihil ad nos. Admonet ut omisso studio naturalis philosophiæ ea curemus, quæ ad uitam humanam pertinent, hoc est ad mores componendos, & animū malis purgandum affectibus.

Linque metum lethi, nā stultū est tēpore i oī
Dum mortem metuis, amittis gaudia vitæ.

Eandem sententiam legis in priori libro. Pro amittis arbitror legendum amittere. Quī mortis metu semper anxius uiuit, stulte facit. Primum enim non uitat id quod timet. Deinde si quid habet hæc

LIBER SECVNDVS.

utra iucunditatis, eam suo uitio perdit.

Iratus de re incerta contendere noli.

Impedit ira animum, ne possit cemere verū

¶ Pyrrhus admonere solitus est tyrones, ne irascerentur, at multo magis oportet cauere iracundiam eos qui disputant. Melius enim iudicat qui uacat ira. Contra, ira obstat animi iudicio.

Fac sumptū propere, cum res desiderat ipsa.

Dādū etenī ē aliqd, cū tēpus postulat aut res

*¶ Equidem opinor prompte legendum, pro propere. Sumptum qui necessario faciendus est, libenter & prompte facito, ne uidearis gra-
uatim facere. Nam aliquid omnino insumendum est, non passim, sed
quoties tempus aut causa postulat, hoc est, in nuptijs, in festis, item
in amicos.*

Qđ nimiū est fugito, paruo gaudere memēto

Tuta mage ē puppis, modico q̄ flumine fert

*¶ Humilis fortuna tutior est, q̄ excelsa, ut nauis tutior, quæ in paro-
uo est flumine, quam quæ in pelagi fluctibus natat.*

Quod pudeat focios prudēs cælare memēto

Ne plures culpent, id quod tibi displicet vni.

*¶ Ne indicaueris amicis, aut ne cōmittas testibus alijs cuius te facti
pudeat, ne plures reprehendāt, si scierint id quod uni tibi displicet,
si solus tibi conscius fueris, hoc est, si quid peccas, pecces absq̄ arbi-
tris. Nec hanc sententiam intellexit Gracus Planudes. Sic enim in-
quit. Quod amicis tuis sit probrum allaturum, ualde occulta, ne in
hoc reprehendant te plurimi, quod te solum cruciat.*

Nolo putes prauos homines peccata lucrari

Temporibus peccata latēt, & tempore parēt

*¶ Ne putes nocentes lucrari, hoc est, impune auferre peccata sua.
Latent quidem, sed ad tempus postea parent, id est, manifestantur.*

CATONIS

Tēpus enī et celat & aperit oīa. Parent autē dictū est pro apparet.

Corporis exigui vires contemnere noli.

Consilio pollet, cui vim natura negauit.

¶ Noli cōtemnere inimicū, licet sit pusillo corpore Nam saepe quod corporis uiribus detractum est, natura addit ingenij uiribus. Quāquam haec sententia latius patet, nempe hominem non aestimandum proceritate roboreq; corporis, sed animo potius.

Quem scieris nō esse parem tibi, tēpore cede Victorem a victo superari saepe videmus.

¶ Si senseris tibi rem esse cum potentiore, cede ad tempus, & sine penes illum esse uictoriam. Nam incidit saepenumero oportunitas, ut mutatis uicibus rerum, uincat, qui uictus fuerat, & superior sit, q̄ fuerit inferior. Cōuenit cū illo, Vir fugiēs, & denuo pugnabit. Quidā stulta pertinacia statim aut uincere uolunt, aut pessundari.

Aduersus notū noli contendere verbis.

Lis minimis verbis interdū maxima crescit.

¶ Ut ante legisti, cōtra uerbosos non esse contendendum uerbis, ita cum familiaribus rixandum non est, quod summa discordia soleat nasci ex uerbulis leuissimis.

Quid deus intendat, noli perquirere sorte.

Quid statuatur de te, sine te deliberat ipse.

Ne sortilegijs ac malis artibus i gras, q̄ de te futurū sit. Qñdo quī dē id deus sciri nō uult. Neq; enī te in cōsiliū adhibet, cū aliquid de cernit de te. Q̄ si te uellet id scire, nimirū accerseret te in cōsiliū.

Inuidiam nimio cultu vitare memēto.

Quē si nō lædit, tamē hāc sufferre molestū est

Ne nimio splendore strepituq; uitae cōstaueris tibi hoīm odiū. Qui tamet si nō possit te ledere, tñ molestū ē uiuere obnoxii odio multorū

At p̄ se iucūdū ē oībus eē charū, etiā si nihil utilitatis inde capias.

LIBER SECVNDVS.

**Esto animo forti cum sis dampnatus inique,
Nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo.**

¶ Ne abijcias animum, si aduersarius uicit te præter ius. Nec enim diu exultabit, sed qđ perperā pñūciauit iudex, id deus reiudicabit.

Litis præteritæ noli maledicta referre.

Post inimicitias irā meminisse malorum est.

¶ Post reditum in gratiam, non oportet litis anteaictæ cōiicia resfricare, sed obliuisci superiorum iniuriarum. Finita enim simultate, debet, & iraru. n esse finis. Secus autem facere, malorum est.

Nec te collaudes, nec te culpaueris ipse.

Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

¶ Te ipsum nec uituperes, nec laudes: utrunq; enim uidetur affectantis inanē gloriā. Nam & qui se uituperat, ob id facere uidetur, ut refellatur ab alijs, & diuersa audiat.

Vtere quæ sitis modice, cū sumptus abūdat.

Labitur exiguo, quod partū est tēpore lōgo.

¶ Sera in fundo parsimonia. Dum adhuc multū superest, incipe parcius uti. Citius enim effluūt parta, quam colliguntur.

Insipiens esto, cū tempus postulat aut res

Stultitiam simulare loco prudentia sūma est.

¶ Aliquando depunēdum est supercillium, & remittenda seueritas, ut in conuiujs, in lusu, deponenda persona sapientis, sumenda persona stulti, præsertim inter stultos, at ita, ut stultum agas, non ut stultus fias. Summa enim prudentia est seruire tempori (loco) id est, quum est oportunum. Ita Terentius, In loco uero laudo.

Luxuriam fugito, simul & vitare memento

Crimen auaritiæ, nā sunt cōtraria famæ.

¶ Pugnat iter se luxus et auaritia. Nā alterū ē profusū, alterū sordēdi: utrūq; uitiiū iuxta fugiendū est, ut pote quod fædā pariat famā.

CATONIS

Noli tu quædam referenti credere semper.

Exigua est tribuenda fides, qui multa loquuntur

¶ Non statim fides habenda ijs, qui semper aliquid noui rumoris afferunt, deque aliorum factis nunciant aliquid. Parum enim credendum ijs qui multa loquuntur, propterea quod huic uitio uanitas soleat esse admixta.

Quod potu peccas, ignoscere tu tibi noli.

Nam nullum crimine vini est, sed culpa bibentis

¶ Vulgus ita solet excusare sua peccata, Vinum in causa fuit. Bene potus hoc dixi. Verum tibi ipsi imputa, non uino, quod tuo uitio noxiū fuit, non suo.

Consilium arcanum tacito committe sodali.

Corporis auxilium medico committe fideli.

¶ In rebus arcanis et tacendis, caue ne quemuis consulas, sed eum duntaxat, cuius fidem in tacendo perspectam habeas, ne non solum non opituletur, sed lædat etiam et infamet. Neque enim corporis uitia cuiusuis aperis, sed medico notæ fidei, qui celet et succurrat.

Successus indignos noli tu ferre moleste.

Indulget fortuna malis, ut lædere possit

¶ In hoc uersu multi laborant. Quidam scilicet elidunt in successus uerum tu si tollas Tu dictionem plane hic superuacuam, nihil superest scrupuli. Ne te cruciet prosperitas quæ nonnunquam contigit indignis. Non enim illis fauet fortuna, sed insidiatur et illicit, ut postea grauius lædat.

Prospice qui ueniunt hos casus esse ferendos

Nam leuius lædit quicquid præuideris ante.

¶ Quicquid accidere potest homini, id antequam accidat tecum meditare, ut ne subitum sit, si acciderit. Minus enim cruciant mala, quæ non accidunt inopinanti.

LIBER SECVNDVS.

Rebus in aduersis animum submittere noli.

Spē retine, spes vna hominē nec morte relīqt

¶ Quum fortuna scuit, sustine te ipsum animi fortitudine, ac serua rebus secundis, nec abijcias spem, quæ sola nec morientem relinquit.

Quamdiu enim anima est, spes est. Et in pyxide Pandora sola spes in labro hæsit. Item Ouidius. Viuere spe uidi qui moriturus erat.

Rem tibi quam noscīs aptam dimittere noli.

Fronte capillata, post hæc Occasio calua.

¶ Quoties fortuna offert commoditatē aliquam, quæ tibi sit apta, statim arripe. Nam occasio frontem habet capillatam, ut ea parte teneri possit: uerum si semel se uerterit, ab occipitio calua est, ut iam apprehēdi nequeat. Hoc est, opportunitas quum cōtingit, teneri potest, non redit autem quum uoles, si neglexeris. Hic admonendum illud quod Græci fingunt de deo Cæro, de quo nos copiose in pro- uerbijs.

Quod sequiſ spectā, qđq; iminet, āte uideto.

Illum imitare deum, qui partē spectat vtrāq;

¶ Ex præteritis futura collige. Ex præteritis benefecus ue gestis, cōsiliū cape, quo pacto futuris occurras. Exemplo Iani dei Romani, quem bifrontem fingeat antiquitas, quod oporteat prudentē uirū a fronte & a tergo, ut inquit Homerus, habere oculos. Illud autē sequitur nos quod præterijt, & a tergo est.

Fortior ut valeas, interdum parcius esto

Pauca uoluptati debentur, plura saluti.

¶ Vitæ rationē moderare magis ex salutis ac bonæ ualeitudinis ratio re, quam uoluptatis. Non enim in morbo tantum oportet ab in- temperantia cauere, uerum etiam quum recte ualemus parcius utē- dum est rebus omnibus, nempe somno, potu, cibo, Venere, lusu, ne in morbum incidamus. Et si non nihil dandum est uoluptati, multo

CATONIS

plus tamē saluti, qua perdita, pereunt simul & uoluptates omnes.

Iudicium populi nunq̄ contempseris vnus.

Ne nulli placeas, dum vis cōtemnere multos.

¶ Nunq̄ optima placēt multitudini: tamen sapiētis est non pugnare solum aduersus uniuersos. Nam frustra sapit, qui solus sapit, quum omnibus despicere uideatur.

Sit tibi prācipue, quod primū ē, cura salutis

Tēpora ne culpes. quū sis tibi causa doloris.

¶ Ante omnia bonæ uoletudinis rationem habe, ne si tua intemperātia in morbum incideris, postea pudore reijcias culpam in cæli insalubritatem, aut loci, sicut uulgus solet. Nam pleriq; morbi nobis accidunt ex intemperantia uitæ.

Sōnia ne cures, nā mens humana quod optat

Cū uigilat, sperans, p̄ somnū cernit id ipsum.

¶ Quidam anxie obseruant sua somnia, & ex his de futuris æstimaunt, quum somnia dormientium nascantur ex affectibus uigilantium, neq; significant quid sit euenturum, sed quod aliquando cogitaueris, dormienti representent.

LIBER TERTIVS.

Hoc q̄cūq; uelis carmē cognoscere lector

Hęc p̄cepta feres, q̄ sūt gratissima uitæ.

Instrue prāceptis animū, nec discere cesses

Nam sine doctrīna uita ē quasi mortis imago

Commoda multa feres: sin aut spreueris illud

Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.

¶ Hoc est proæmij loco. Absq; ratione bene uiuendi uita nō est uita, sed simulachrum mortis. Hoc carmen utilissima uitæ prācepta tradit, si studeas agnoscere: Sin spreueris, te ipsum contempseris, non scriptorē. Si quidem tua res agitur, non illius.

LIBER TERTIVS.

Cum recte viuas, ne cures verba malorū.

Arbitrij nostri non est, quid quisq; loquatur.

¶ Si male de te loquuntur mali, cum tu nihil facias mali, esto cōtēntus conscientia recte factorum. Nam in te situm est, ut bene agas. Non est in te situm, quomodo de te loquatur hic aut ille.

Productus testis, saluo tamen ante pudore,

Quantunq; potes celato crimen amici.

¶ Si ceteris testis in crimine amici, celabis pro uirili maleficiū illius, ita tamen, ut ipse, non lædas famam tuam, & tantum silentij dabis amicitiae, quantum patietur & fama tua, & testimonij religio.

Sermones blandos, blesosq; cauere memēto.

Simplicitas veri sana est, fraus ficta loquendi

Veritatis simplex est oratio, insidiosa est blandiloquentia. Proinde suspecta semper esse debet prudentibus.

Segnitiam fugito, quæ vitæ ignauia fertur.

Nā cū animus languet, cōsumit iertia corpus.

¶ Ignaua & ociosa uita fugienda est. Nam torpor animi, corpori quoq; sitū & languorē adducit. Animi exercitatio corporis quoq; ualitudini confert.

Interpone tuis interdum gaudia curis,

Vt possis animo quēuis sufferre laborē.

¶ Animus serijs negocijs fatigatus, aliquando relaxandus est honestis ac moderatis uoluptatibus, ut redintegratis uiribus ad ferendos labores sufficiat. Nam,

Quod caret alterna requie, durabile non est.

Alterius dictum aut factū, ne carpseris unq̃

Exemplo simili ne te derideat alter.

¶ Quod in alios feceris, hoc in te fiet ab alijs. Si libenter reprehendas aliorum facta dictaue, tuo exemplo & alij in te utentur.

CATONIS.

**Quæ tibi fors dederit tabulis sup̃ma notato,
Augendo serua, ne sis quem fama loquatur.**

¶ Quod tibi obuenit ex testamento tuorum, id serua, ne fias uulgo fabula (Quæ fors sup̃ma) id est hereditas (dederit, tibi notato) id est, inscripto tabulis testamentarijs (uel notata) id est, scripta tabulis, ea (augendo serua) id est, ita serua, ut augeas etiam. Vulgus enim multa dicere solet in nouas nactos diuitias.

Cum tibi diuitiæ superant in fine senectæ.

Munificus facito uiuas, non parcus amicis.

¶ Est uitium hoc senibus peculiare, ut quo propius accedant ad mortem, hoc sint contractiores (superant) id est, supersunt & abundant (in fine senectæ) id est, in extrema senectute, quam decrepitæm uocant. Tum igitur dones, sed amicis, qui te foueant obsequijs.

Vtile cōsiliū dominus ne despice serui.

Nullius sensum si prodest, tempseris vnq̃.

¶ Propter auctoris humilitatem non est contemnenda salubris sententia Nec spectandum est quis dicat, sed quid dicatur.

Rebus, & in cēsu, si non est quod fuit ante,

Fac uiuas cōtentus eo, quod tēpora præbēt.

¶ Diminuta fortuna tua, nō est utendū eodem splendore, quo prius, sed contentus eris eo genere uitæ, quod præsens fortuna tibi præbet. Et quod adest, boni consules.

Vxorem fuge, ne ducas sub nomine dotis,

Nec retinere velis, si cœperit esse molesta.

¶ Fuge, id est, caue, ne ducas uxore dotis causa. Et duxeris si dotata, ne dotis respectu eam retineas, si tibi grauis sit, sed contempta dote repudies. Quanquam id apud Christianos non habet locum.

Multorū discere exemplo, quæ facta sequaris.

Quæ fugias, Vita est nobis aliena magistra.

LIBER TERTIVS.

¶ Qui suis discūt periculis, quid expediat, magna mercede discūt:
sapiens ex aliorum uita sumit uiuendi consilium. Hoc illi infamiam
cōstauit, cauebo ne quid simile faciam. Hoc illi bene cessit, imitabor.

Quā potes id tētes, operis ne pūdere pressus.
Succūbat labor, & frustra tentata relinquas.

¶ Prius expende uires tuas, q̄ aggrediare negociū, ne postea uictus
difficultate, turpiter relinquas quod temere suscepisti.

Quod nosti haud recte factum, nolito tacere
Ne uideare malos imitari uelle tacendo.

¶ Noli dissimulare, si quid uideris nō recte fieri, uideberis enim pro
bare cum siles. Silentium enim aliquando consensus esse uidetur.

Iudicis auxilium, sub iniqua lege rogato.

Ipsæ etiam leges cupiūt, ut iure regantur.

¶ Si premeris iniqua lege, hoc est, dura & inhumana, confugas ad
iudicis æquitatem. Non enim hoc est contra leges, sed ex mente le-
gum, ut ad æquitatem redigantur & temperentur. Iniqua lex est,
cum summo iure contenditur, ueluti si pauper in uincula conijcia-
tur, quod nō alat patrem, cum lex dicat, Liberi parentes alant, aut
uinciantur. Aliquando lex durior est, ut terreat. In his iudex, hoc
est prætor aut princeps, potest succurrere.

Quod merito pateris patiēter ferre memēto
Cūq; reus tibi sis, ipsum te iudice damna.

¶ Incomodum quod tua culpa tibi accidit, non imputabis alijs q̄ tibi:
& cum tibi sis conscius, damna te ipsum, tuiq; iudex esto, & ea te
pæna dignum estimato.

Multa legas facito, perlectis perlege multa.

Nam mirāda canunt, sed non credēda poetæ.

¶ Multa quidem legas, sed cum iudicio. Nec enim omnia uera sunt
quæ legis apud poetas. Fortassis pro perlege legendum est perline,

CATONIS.

hoc est, dele, & corrige. Etiam si Planudes.

Inter cōuiuas fac sis sermone modestus,

Ne dicare loquax, dum vis vrbānus haberi.

In foro locus est eloquentiæ, in cubiculo silentij, in cōuiuijs alternis ac moderatis sermonibus uti conuenit, ijsq; uenustis & amœnis.

Quidam dum humanitatem affectant, loquacitate molesti sunt relijs conuiuijs, quibus non relinquunt loquendi spatium.

Coniugis iratæ noli tu verba timere.

Nā lachrymis struit insidias, dū fœmīa plorat.

Vxores lachrymas habent in promptu. His expugnant uiros. Admonet igitur, nequid cōmoueamur huiusmodi lachrymis. Fingunt enī eas sæpenumero quo uiros suos fallāt, uelut cū simulāt se cōmoueri zelotypia, ut suū adulteriū dissimulēt, aut iratas se fingunt ei, quem efflictum amant. Pro noli tu, legendum arbitror nolito.

Vtere quæsitis, sed ne videaris abuti.

Qui sua consumunt, cū deest, aliena sequunt.

¶ Vtere quæ parasti, non abutere, ne profusis bonis tuis, cogaris uel impudēter, rogare aliena, uel ceruiciter ex alieno uiuere, uel periculose furari aliena.

Fac tibi proponas mortem nō esse timendā

Quæ bona si non est, finis tñ illa malorum est

¶ Mors uel ob hoc timēda ē, quod finis ē omniū huius uitæ malorū

Vxoris linguam, si frugi est, ferre memento.

Nā malum est, nil velle pati, nec posse tacere

¶ In amicis leuiuscula quædam uitia ferenda sunt, si alioqui probi fuerint, uelut in uxore, si paulo sit loquacior, aut linguæ procacioris, ferendum est, si alioqui pudica est & frugi, hoc est, suo fungens officio. Maxime quod linguæ morbus ei sexui peculiaris est. Malus est is qui nihil uitij ferre potest in alijs, presertim cum res

LIBER QVARTVS.

facilis sit tacere, sic enim uxor desinet obgannire, si nihil respondeas quemadmodum solitus est Socrates.

Dilige non ægra charos pietate parentes.

Nec matrē offendas, dū vis bon⁹ esse parēti.

¶ Pictas, amor, & cultus est erga parentes, patriā, deum, & si quis loco parentum est. Quidam ueluti legibus coacti colunt parentes, non ex animo (Dilige parentes charos pietate non ægra) id est, non coacta, neq; grauati, sed prompte & alacriter. Et si quid inciderit dissidij inter parentes, ita alteri obsequaris, ut alterum non offendas, sed pietas tua careat omni molestia.

LIBER QVARRVS.

SEcuram quicunq; cupis traducere vitam

Nec uitijis hæere animū q̄ moribus obsūt,

Hæc p̄cepta tibi semper relegenda memēto.

Inuenies aliquid, in quo te vtare magistro.

¶ Et hoc proximiū ē quarti libri. Si uis esse liber ab omnibus uitijis, & nullius mali tibi cōsciū uiuere, hæc semper habeas præmanibus. In quibus inuenies, in quo te ipso magistro possit uti, hoc est, ut ipse regas ac modereris uitam tuam, adiutus his præceptis.

Despice diuitias, si vis animo esse beatus.

Quas qui suspiciunt, mendicant semper auari

¶ Non iubet abijcere diuitias, sed non magni facere. Etenim qui has suspiciūt, hoc ē mirātur ac magnificiūt, dū non audēt uti quæ possidēt, et semp aliqd accumulāt, semper mēdicāt, hoc ē egeni sūt.

Commoda naturæ nullo tibi tempore deerūt

Si contentus eo fueris quod postulat vsus.

¶ Si metiaris sumptus usu, hoc est, necessitate, nō ambitione, neq; uoluptate, nunquam tibi deerunt commoditates naturæ, quæ paucis contenta est, cum cupiditates immensum desiderent.

CATONIS.

Cum sis incautus, nec rē ratione gubernes.

Noli fortunam (quæ non est) dicere cæcam.

¶ Si res male tibi succedunt tu apte negligentia, ne conferas culpā in fortunam, ut illam cæcam appelles, cū tu ipse magis parum prospexeris. Potest accipi bifariam (quæ non est) id est, quæ nulla est. Fingunt enim mortales hanc deam, cum nulla sit. Aut (que non est) subaudi, cæca.

Dilige denarium, sed parce dilige formam.

Quā nemo fctūs nec honestus captat habere.

¶ Amare pecuniam ad usum, prudentis est: amare ut forma pascat oculos, auari ac dementis. Denarium uolūt omnes, formam soli mali captant.

Cum fueris locuples, corpus curare memēto:

Aeger diues habet nūmos, sed nō habet ipsū

Quū agitur de corporis ualetudine, ne tum parcas diuitijs tuis. Etenim qui morbo non succurrit ne minuat pecuniam, is habet quidē nummos, at seipsum non habet, quum male ualeat. Mauult nūmos esse saluos, quam seipsum, & illis frui, quam seipso. Fornasse p̄ sed legendum se.

Verbera cum tuleris discens aliqñ magistri,

Fer patris imperiū, quū verbis exit in iram.

¶ Vapulasti puer a præceptore quum disceres literas. Multa magis ferre conuenit, quum pater te uerbis obiurgat. Tulisti literatoris tyrannidem multo sauiorem, feras & patris imperium, qui etiam quum irascitur, tamen a uerberibus temperat.

Res age quę profunt, rursus vitare memento,

In quibus error inest, nec spes ē certa laboris.

¶ De quibus dubites, ea ne feceris. Age illa ex quibus certa speratur utilitas. Rursus in quibus falli posses, & incertum est profutura ne

LIBER QVARTVS.

sint, an nocitura, ab ijs abstineas.

**Quod donare potes, gratis concede roganti
Nam recte fecisse bonis, in parte lucrorū est.**

¶ Dona libenter si quid potes. Nam lucrum est, non damnum quod contuleris in bonos, & beneficium dando accipit, qui digno dedit. Redit enim cum fœnore quod probo uiro benefeceris.

**Quod tibi suspectū est, cōfestim discute qđ sit
Nāq; solent primo q̄ sunt neglecta nocere.**

¶ Quæ suspicionem habent mali, ea noli negligere, sed statim examina & exquire cuiusmodi sint. Nam initijs facile medeberis, si quid mali sit, at neglecta crescūt, ac maxime lædunt postea. Veluti si suspicaberis amicum alieniore esse in te animo, noli negligere, quid sibi uelit, sed excute unde hoc natum sit. Et si quid est statim occurre nascenti malo.

**Cum te detineat Veneris dāpnosa voluptas
Indulgere gulæ noli, que ventris amica est.**

¶ Caue ne duplices morbum tuum, unus enim utcunq; fertur, duo simul ferri non possūt. Amare dampnosa res, dampnosa gula. Quod si pariter utroq; laboras malo, superest, ut mox ad egestatē redigaris. Gulam uocat studiū exquisitorum ciborum, eamq; dicit uentris amicam, quot per eam uenter saginatur, res & fama decrescit.

**Cum tibi proponas animalia cuncta timere,
Vnū hoīem tibi p̄cipio plus esse timendum.**

¶ Cum tua sponte putes omnes feras esse timendas, meo præcepto unum animal maxime timebis, nempe hominē. Nam nulla belua magis homini nocet, q̄ homo homini.

**Cum tibi præualidæ fuerint in corpore vires
Fac sapias, sic tu poteris vir fortis haberi.**

Sinatura dedit vires corporis, non statim uir fortis eris, nisi adiū

CATONIS

queris ingenij uim, hoc est sapientiam, qua corporis robore recte uteris.

Auxiliū a notis petito, si forte laboras,

Nec quisq̃ melior medicus, q̃ fidus amicus.

¶ Corporis morbos aperis medico. Animi morbos aperis fideli amico. Ille pharmacis sanat, hic uerbis. Aliter si quid morbi inciderit, magis amicum accerse, q̃ medicum.

Cū sis ipse nocēs, moritur cur uictima pro te.

Stultitia est morte alterius sperare salutem?

¶ Veteres credebant expiari scelus commissum mactata pecude quæ nihil commiserat. Et pro alieno peccato innocens dabat pœnas, cū is qui peccauit potius mactari debuerit, q̃ uictima. Stulte autem sperabāt alienam mortem sibi salutifore, cū sua quæq̃ mala de suo dependere oportet.

Cum tibi vel sociū, vel fidum quæris amicum

Nō tibi fortuna est hominis, sed vita petēda.

¶ Amicus quem uelis adiungere, non æstimandus est censu, sed ex moribus. Idem oportet fieri in uxoribus.

Vtere quæstis opibus, fuge nomen auari.

Quid tibi diuitiæ profunt, si pauper abundas

¶ Frustra parasti diuitias, si partis uti non audes, et inter magnas opes uiuis inops. Nihil enim refert habere, si quæ habes nibilo plus tibi profunt, q̃ ea quæ non habes.

Si famam seruare cupis (dū uiuis) honestam,

Fac fugias aīo, q̃ sunt mala gaudia vitæ.

¶ Si cupis honestā tueri famam, noli amare uoluptates inhonestas, nempe gulæ, libidinis, et similia.

Cum sapias aīo, noli irridere senectam.

Nam quicūq̃ senex, sensus puerilis in illo est.

¶ Cum per ætatem uigeat ingenium tuum, et animi uis, noli deride

LIBER QVARRVS.

dere senectutem, quæ minus animo ualcat. Despicit enim omnis senex, & ad puerilem stultitiã redit. Actatis igitur uitium ferendũ, non ridendum est.

**Disce aliquid, nã cum subito fortuna recedit,
Ars remanet, vitãq; hois nō deserit vnq̃.**

¶ Opes sæpenumero subito fortuna eripit homini, ueluti incendio, furto, bello, naufragio, uerum ars eripi non potest. Hæc itaq; certissima possessio est, quæ semper & ubiq; te possit alere.

**Perspiciat cuncta tacitus, qd quisq; loquatur
Sermo hoim mores & celat, & indicat idem.**

¶ Nulla res magis arguit & aperit uitã & ingentiũ hominis, q̃ illius oratio. Hoc est certissimũ animi speculũ. Igitur si uis hominẽ cuiusmodi sit cognoscere, perpende tecum, qualis sit illius oratio. Sermo indicat mores hominis, si loquatur ex animo, et celat idem, si uel taceas, uel dissimulanter loquaris.

**Exerce studium, quamuis perceperis artem.
Vt cura ingeniũ, sic & manus adiuuat vsum.**

¶ Vt euanescent discipline nisi exercitatione confirmes, sic artificii opere confirmandum erit, ne excidat.

**Multum nec cures venturi tempora fati.
Non timet is mortem, q scit cõtemnere vitã.**

¶ Si uis liber esse a metu mortis, disce uitam non magnifacere. Et quemadmodũ eleganter docet Aristoteles, nullius rei incũda fruitio est, nisi quam aliquo modo contempseris.

Disce, sed a doctis, indoctos ipse doceto.

Propaganda etenim rerum doctrina bonarũ

¶ Disce non a quouis, sed ab his q possunt docere. Rursum quod ab alijs didiceris, id alijs impartì. Utilium enim rerum scientia non est premenda, sed per manus tradenda.

CATONIS

Hoc bibe quod possis, si tu vis viuere sanus.

Morbi causa mali est homini quāq; voluptas.

¶ Ne biberis supra vires, brevis enim illa bibendi uoluptas saepemero conciliat homini molestum & diuturnum morbum.

Laudaris quācūq; palā, quodcūq; probaris,

Hoc vide ne rursus leuitatis crimine damnes.

¶ Lewis & inconstans uideberis, si quod aliquando coram multis laudaris, idē postea damnes. Quod si mutasti sententiam, fac sileas.

¶ Fortasse pro uide legendum est fuge (crimine) id est, suspitione, & cum uituperio.

Tranquillis rebus quæ sunt aduersa caueto,

Rursus in aduersis melius sperare memento.

¶ Ne securus sis cum fortuna tranquilla est, sed tempestatem caue.

¶ Rursum cum fortuna scuit, animum sustine, spe melioris fortune quæ successura sit. In secundis rebus timenda sunt aduersa, ne sis supinus. In aduersis speranda sunt lætiora, ne deficias animo.

Discere ne cesses, cura sapientia crescit.

Rara datur longo prudentia tēporis usu

¶ Iuxta Solonis sententiā, oportet senescere semper aliquid ad discētes. Nam (rara) hoc est singularis & eximia prudentia, cōtigit (longo usu) id est diutina experiētia ætatis. Quanquam mihi magis probatur, hic ut sit sensus. Semper disce, studio crescit sapientia. Nam pauci sunt qui prudentes euadunt experientia rerum, uel quia paucis contingit diu uiuere, uel quia complures stultitiam non exuunt hac uia. Certissima ac breuissima ad sapientiam uia est doctrina.

Parce laudato, nā quem tu sæpe pbaris

Vna die qualis fuerit monstrabit amicus.

¶ Ne laudes amicum effusus, cuius non feceris periculum, siquidem ille sæpius abs te laudatus, uno aliquo die declarabit aliū fuisse se

LIBER QVARTVS.

quam tu prædicaris.

**Ne pudeat quæ nescieris te velle doceri,
Scire aliqd laus est, pudor ē nil discere velle.**

¶ Quidam stulto quodam pudore malunt semper nescire, quam semel discere, cum scire pulchrum sit, & pudendum nihil uelle discere. Ergo honestum uelle.

**Cū Venere & Baccho lis ē, & iūcta voluptas,
Qd lautū ē aīo cōplectere, sed fuge lites.**

¶ Excerpe quod inest boni, fuge quod adiunctum est mali. Exhilarat potatio, discutit curas, utere hac cōmoditate, sed rursus ebrietas incitat ad iurgia, hoc caue. Itē Venus delectat, sed habet sua iurgia. Ama igitur absq; dissidijs.

**Demissos animo ac tacitos, uitare memento,
Qua flumē placidū ē, forsan latet altius vnda**

¶ Tristes ac tacitos uita, uidentur enim aliquid magni mali moliri. Quemadmodum cauendum est flumen ea parte qua tranquillū est. Nam illud profundissimum esse solet. Ita Caesar magis metuebat Brutum & Cassium, pallidos ac tacitos, q̄ Antonium ebrium.

**Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarum,
Alterius specta, quo sis discrimine peior.**

¶ Quoties tædet te tuæ sortis, confer eam cum aliorum fortuna, & uidebis te nihilo peiorem, hoc est infeliciorem multis.

**Quod potes id tenta, nā littus carpere remis
Tutius est multo, q̄ velū tendere in altū**

¶ Aggredere tuta magis quam magna, Tutius enim tuto nauigare iuxta littus, et remis uti, quam passis uelis periclitari in fluctibus. Nec enim omnibus fauent uenti fortuna.

**Contra hominem iustū praue cōtēdere noli,
Semper enim deus iniustas vlciscitur iras**

CATONIS.

¶ Noli praeue, hoc est maliciose, & data opera, ac peruerse cōtendere cū hoīe iusto. Nā deus nunq̃ hoc relinquit inultum.

**Exreptis opibus noli gaudere mœrendo,
Sed gaude potius, tibi si contingat habere.**

¶ Si diuitiae cōtigūt gaude, si erepta fuerit, noli te cruciari sed tūc tere phlā. Neq; enī tātū boni hñt, ut sit admodū dolēdū si perierit neq; rursū tātū mali, ut nō sint libēter accipiēda, si forte cōtigerit.

Est iactura grauis, q̃ sunt amittere damnis.

Sunt quædā q̃ ferre decet patienter amicū.

¶ Si uerbulo laedat amicus ferendū est. At damna rerum nemo potest æquo aīo ferre. In his igitur cauendum, ne laedamus amicum.

Tempora longa tibi noli promittere vitæ.

Quocūq; īgredieris seq̃t mors, corporis vmbra.

¶ Nemo potest sibi longauitatē promittere cum mors hominē quocūq; eat, nō aliter īsequatur, q̃ umbra corpus. Fortasse legendū corpus ut umbra.

Thure deum placa, vitulū sine crescat aratro

Ne credas placare deum, dum cæde litatur.

¶ Nō gaudet deus morte pecudū, ergo thure litandū est illi: hoc est re innoxia & minimi sumptus. At hodie flariq; Christianorū, licet apud hos sublatus sit mos immolandi pecudes, tñ deū ac diuos sibi tantū nō deuictos esse putant, stercis gemmas, aurū, argētū ac serice suspendunt, uel ostentanda tantū, uel in luxum paucorum uertenda immemores hæc semper a sanctis fuisse contempta, et si forte obtigerunt, in egentiu. n̄ usus fuisse effusa.

Cede locum læsus fortunæ, cede potenti.

Cedere q̃ potuit, prodesse aliquādo valebit.

¶ Qui rē habet cū proceribus, quoniā prodesse possunt in multis, necesse est, ut aliqui nūset iniurias, id est tacitus ferat. Laedunt enim

LIBER QVARTVS.

aliquando potentes, & tyrannidem exercent. Hic igitur prudens illis debet cedere, ut postea per illos suis prodesse possit. Nā si resistens reddideris eos hostes, nec sibi nec suis prodesse poterit.

Cum quid peccaris, castiga teipfe subinde.

Vulnera dū sanas dolor est medicina doloris.

¶ Vbi scueris te alicubi peccasse, statim pœnas sumito de teipso & noli tibi ignoscere. Teipsum obiurga, tibi ipsi laboris aliqd indicito. Nā ut in sanandis uulneribus, dolor dolore sanatur, siquidē ne doleat uulnus, infundis acria, quæ in ordēt, sic ista reprehensio tanetsi amara est, tamen medetur uitio animi.

Damnaris nunq̃ post longum tempus amicū.

Mutauit mores, sed pignora prima memento

¶ Si is cū quo tibi fuit diutina consuetudo, forte mutatis moribus alius esse cœpit, hoc debes tribuere ueteri necessitudini, ne uituperes eū, etiam si non est dignus, qui ametur.

Gratior officijs quo sis mage, charior esto,

Ne nomen subeas quod dicit officiiperda.

¶ Ut sis charus oībus, esto gratus (officijs) id est beneficijs & bene, meritis. Inuisunt enim apud omnes est nomen officiiperde. Sic enim uocant eum, in quem collarum officium perditur. Nihil enim tā perit, atq; id, quod confertur in ingratum.

Suspectus, caueas, ne sis miser omnibus horis

Nam timidus & suspectus aptissima mors est.

¶ Qui sibi fingit periculū, is nunq̃ nō miser uiuet. Nihil igitur huic aptius, q̃ mors, quemadmodum non potest incunde uiuere. Suspectus hic accipit actiue pro suspicioso.

Cū fueris seruos proprios mercatus in vsus.

Et famulos dicas, hoies tñ esse memento.

Sic utere seruis tuis licet ēptitijs, ut memineris hoies eē nō pecudes

CATONIS.

Quod empti sūt, fortuna fuit: qđ hoies sunt, in hoc tibi sūt pares.

**Quam primum rapiēda tibi est occasio prima
Ne rursus quæras, quæ iam neglexeris ante.**

*¶ Occasio quam ante dixit frontem habere capillatā, statim est ar-
ripienda, ne si se subduxerit, frustra quæras postea, quæ prius con-
tempseras.*

**Mortē repentina noli gaudere malorum,
Felices obeunt quorum sine crimine vita est.**

*¶ Si mali subito moriantur, dolendum magis est, quam gaudēdum.
Gaudendum potius in morte bonorum, quorum mors felix est. Vel
sic, ut uertit Planudes, tametsi malus autor. Si uideris malos subito
tolli, noli gaudere. Contingit idem bonis uiris & innocentibus, ut
intelligas hoc casu accidere, non uindicta numinis.*

**Cū cōiunx tibi sit, nec res, & fama laboret,
Vitandum ducas inimicum nomē amici.**

*¶ Si pauper habueris uxore quæ laboret fama, hoc est, de qua homi-
nes male loquātur (ducas) id est, existimes, nomē amici uitandū esse,
ut pote inimicum famæ tuæ, uideberis enim prostituere uxore, hoc
prætextu, & hoc nomine diuites pauperū uxores captant. Ita pro-
pemodum Planudes, tametsi potest & alius esse sensus, nimirū hic.
Si tibi sit uxor, re satis lauta, famaq; secunda, nolite dare in familia
ritatem potentum, ne quid labis uxori tibiq; contrahas.*

**Cū tibi contingat studio cognoscere multa,
Fac discas multa, vires nescire doceri.**

*¶ Quo plura didiceris, hoc plura stude cognoscere. Ne uidearis
indocilis ullius rei.*

**Miraris verbis nudis me scribere versus.
Hos breuitas sensus fecit coniungere binos.**

¶ Sententia nudis uerbis explicanda est. Melius enim meminimus

Dicta Sapientum.

*quæ breuia sunt. Idcirco nudis uerbis singula præcepta singulis
difficilis complecti uoluit, ut aperior esset & breuior.*

¶ Finis, Erasmo castigatore & interprete.

Dicta Sapientum e Graecis, ut habebantur a nescio quo Græculo utcunq; collecta, vel conficta potius, Erasmo interprete.

¶ Periandri Corinthij.

Omnibus placeto. Bona res quies.

Periculosa temeritas.

Semper voluptates sunt mortales, honores autem immortales.

Amicis aduersa fortuna utentibus idē esto.

Lucrum turpe, res pessima.

Quicquid promiseris facito.

Infortuniū tuum celato, ne voluptate afficias inimicos.

Veritati adhæreto.

Age quæ iusta sunt.

Violentiam oderis.

Principibus cede.

Voluptati tēpera.

A iureiurādo abstine.

Pietatem sectare.

Laudato honesta.

A vitijs abstine.

Beneficium repende.

Supplicibus misericors esto.

Liberos institue.

Sapientū utere cōsuetudine, Litem oderis.

Bonos in pretio habeto.

DICTA

Audi quæ ad te pertinent.
Probrum fugito.   Responde in tempore.
Ea facito, quorum non possit pœnitere.
Ne cui inuideas.   Oculis moderare.
Quod iustum est imitare.
Bene meritos honora.   Spes fove.
Calumnia oderis.   Affabilis esto.
Cum erraris muta consilium.
Diutinam amicitiam custodi.
Omnibus te ipsum præbe. Concordiã sectare
Magistratus metue. Ne loq̃ris ad gratiam.
Ne tēpori credideris. Te ipsum negligas.
Seniore reuerere. Mortē oppete pro patria.
Ne quauis de re doleas.
Ex ingenuis liberos crea.
Sperato tanquam mortalis.
Parcito tanquam immortalis.
Ne efferaris gloria.   Arcanum cela.
Cede magnis. Opportunitatē expectato.
Mortalia cogita.   Largire cum utilitate.
Ne prior iniuriam facias.   Dolorem fuge.
Mortuum ne rideo.   Amicis vtere.
Consule inculpate.   Delecta amicos.

¶ Eiusdem Periandri ex Ausonio, carmine
phalecio. Atq; in his extrema sen-
tēcia semp est gemina, & disti-
cho cōprehenditur.

SAPIENTVM.

Nunq̃ discrepat vtile a decoro

Id est nihil utile, quod non honestum.

Plus est sollicitus, magis beatus.

Id est, quo quisq̃ ditior, hoc magis sollicitus uiuit.

Mortem optare malum, timere peius.

Miser est qui tædio uitæ mortem optat, sed miserior qui semper timet mortem.

Faxis, vt libeat, quod est necesse.

Quod necesse est facere, fac ut libenter facias.

Multis terribilis, caueto multos.

Quem multi timent, is multos timeat necesse est.

Si fortuna iuuat, caueto tolli.

Ne extollaris fortunæ prosperitate.

Si fortuna tonat, caueto mergi.

In rebus aduersis frangaris animo.

BIANTIS.

In speculo teipsum contemplare, & si formosus apparebis, age quæ deceant formam. Sin deformis, quod in facie minus est, id morum pensato pulchritudine.

De numine ne male loquere, quid sit autem ausculta.

Audito multa loquere pauca.

Prius intellige, deinde ad opus accede.

Ne ob diuitias laudaris virum indignum.

Persuasione cape, non vi.

Compara in adolescentia quidem modestiā, in senectute vero sapientiam,

D I C T A.

¶ Eiusdem ex Ausonie carmine heroico.

Quæ nã summa boni? mēs quæ sibi cōscia recti

¶ *Id est, quid optimum? Animus bene sibi conscius.*

Pernicies hominī quæ maxima? sol⁹ hō alter

¶ *Id est, hominī maxima perniciēs est ab homine.*

Quis diues? qui nil cupiat: quis paup? avarus

¶ *Diues est, non qui multa possidet, sed qui sua sorte contentus est.*

Avarus omnis pauper est, qui quod habet, non habet.

Quæ dos matronis pulcherrima? vita pudica

¶ *Mulier etiam indotata, satis dotata est, si casta est.*

Quæ casta est? de qua mentiri fama veretur.

¶ *Castā non est, de qua fama turpiter loquitur.*

Quod prudentis op⁹? cū possit nolle nocere.

¶ *Proprium prudentis est, etiam cum possit nolle tamen ulcisci.*

Quod stulti ppriū? non posse & velle nocere.

¶ *Malus etiam cum non possit, optat tamen lædere.*

P I T T A C I M I T Y L E N A E I.

Quæ facturus es, ea ne prædixeris. Frustra

tus enim rideberis. Deposītum redde.

A familiaribus in minutis rebus læsus feras.

Amico ne maledixeris.

Inimicum ne putes amicum.

Vxori dominare. Quæ feceris parenti-

bus, eadem a liberis expecta.

Desidiosus ne esto.

Inter amicos ne fueris iudex.

Ne cōtēde cū parētibus, etiam si iusta dixeris

SAPIENTVM.

Ne geras imperiū, priusq̃ parere dediceris.

Infortunatum ne irriseris.

Ne lingua præcurrat mentem.

Quæ fieri non possunt, caue cōcupiscas.

Ne festinaris loqui.   Legibus pare.

Nosce teipsum.   Ne quid nimis.

Ante omnia venerare numen,

Parentes reuerere.

Audito libenter.   Voluptatem coerce.

Inimicitiam solue.

Vxorem ducito ex æqualibus, ne si ex dītiori
bus duxeris, dominos tibi pares, non affines,

¶ Eiusdem ex Aufonio carmine iambico trimetro.

Loqui ignorabit, qui tacere nesciet.

Eiusdem est artis recte tacere, & recte loqui.

Bono probari malo, q̃ multis malis.

¶ *Non refert, q̃ multi laudent te, sed quales. Nam ab improbis laudari, uituperari est.*

Demens superbis inuidet felicibus.

¶ *Stultitiæ est cruciari felicitate malorum, quasi in vulgaribus bonis sit sita felicitas.*

Demens dolorem ridet infeliciū.

¶ *Aequè stultū est gaudere calamitate malorum, quasi non & ante fuerint infelices.*

Pareto legi, quisquis legem sanxeris.

Quod alijs præscripseris, ipse seruato.

Plureis amicos re secunda compares.

DICTA

Prospera fortuna conciliat multos amicos.

Paucos amicos rebus aduersis probes,

Sed restante fortuna pauci manent, sed sinceri.

CLEOBVLI LINDII.

Ne sis vnq̃ elatus. Domus curam age.

Libros euolue.

Liberos tibi charissimos erudi.

Iuste iudicato. Bonis benefacito.

A maledicentia remperato.

Suspicionem abiycito.

Parentes patientia vince.

Beneficij accepti memento.

Inferiore ne reiicias. Aliena ne concupiscas.

Ne te ipsum præcipites in discrimen.

Res amici diliges, vt perinde serues vt tuas.

Quod oderis, alteri ne feceris.

Ne cui miniteris, est enim muliebre.

Citius ad infortunatos amicos, quam fortunatos proficiscere.

Lapis auri index, aurum hominum,

Voto nihil preciosius.

Mendax calumnia vitam corrumpit.

Mendaces odit quisquis prudens ac sapiens.

EIVSDEM EX AVSONIO

carmine Asclepiadeo.

SAPIENTVM.

Quanto plus liceat, tam libeat minus.

Quo potentior es, hoc magis caue, ne quid pecces, & quo plus tibi permittunt hoīes ob principatū, hoc ipse minus permittas tibi.

Fortunæ inuidia est, immeritus miser.

Cum bonis male est, fortunæ imputatur, cum ea sæpe magnatum sit culpa.

Felix criminibus nullus erit diu.

Felicitas malo parta, non est diuturna.

Ignoscas alijs multa, nihil tibi.

In alios lenis eslo, in te ipsum seuerus.

Parcit quiq; bonis, prodere vult bonos.

Qui bonos uiros tradit in manus bonorum, is seruat, non perdit, quos prodit. Quanq̃ suspicor legendum. Parcit quisq; bonis, perdere vult malos. Vt sit ser sus. Qui malos ac nocentes officit supplicio, is miseretur bonorum & innocentium, quos ab horum uolentia liberat.

Maiorum meritis gloria non datur.

Laus parentum non tribuitur posteris.

Turpis sæpe datur fortuna minoribus.

At probra parentum sæpe obijciuntur liberis.

CHILONIS LACE DAEMONII.

Nosce te ipsum. Ne cui inuideas mortalia.

Temperantiam exerce. Turpia fuge.

Tempori parce. Iuste rem para.

Multitudini place. Sapientia vtere.

Moribus probatus esto. Ne quid suspiceris.

Oderis calumnias. Ne fueris oneratus.

D I C T A

¶ Eiusdem ex Aufonio carmine Choriambico ex Choriambis tribus & Amphibracho.

Nolo minor me timeat, despiciatq; maior.

¶ Si est moderanda uita ratio, ut ne inferioribus sis formidini, quod est tyrannicum, nec superioribus contemptui, quod est abiecta fortuna.

Viue memor mortis, immemor ut sis salutis.

¶ Sic fuge turpia, quasi hodie moriturus. Sic cura honesta studia quasi semper uicturus. Quando hic uersus deprauatus est, suspicor ita legendum. Viue memor mortis, ut sis & memor salutis.

Tristia cuncta exuperans, aut aīo, aut amico.

¶ In rebus aduersis, aut amici consuetudine falle merorem, aut animo te sustine.

Tu bene si quid facias, nō meminisse fas est.
Benefacta tua prædicent alij.

Grata senectus homini, quæ parilis iuuentē.
Florida senectus, simillima est adolescentiæ.

Illa iuuentus grauior, q̄ similis senectæ.

¶ Morosa iuuentus simillima est senectuti.

SOLONIS ATHENIENSIS.

Deum cole.

Parentes reuerere.

Amicis succurre.

Nemini inuideto.

Veritatem sustineto.

Ne iurato.

Legibus pareto.

Cogita quod iustum est,

Iracundiæ moderare.

Virtutem laudato.

Malos odio prosequitor,

SAPIENTVM.
¶ Solonis Carmine
Trochaico.

Dico tunc vitā beatā, fata cum peracta sunt.

Nemo beatus, nisi qui feliciter obierit diem.

Par pari iugato coniunx, dissidet qđ impar ē

Firmissima est amicitia, quæ inter pares coijt.

Non erunt honores vsq̃ fortuiti muneris.

Honos uerus uirtutis est præmiū, non munus fortunæ.

Clā coarguas p̃pinquū, sed palā laudaueris.

Amicum laudato palam, sed errantem occulte corripe.

Pulchrius multo parari, q̃ creari nobilem.

Clarior est nobilitas, quam ipse tuis uirtutibus tibi pararis, q̃ quæ ex maiorum imaginibus contingit.

Certa si decreta fors est, qđ cauere proderit?

Si fatum uitari non potest, quid prodest præcise?

Siue sunt incerta cuncta, qđ timere conuenit.

Sin incertum, stultum est timere, quod an euenturum sit nescias.

THALETIS MILESII.

Principem honora, Amicos probato.

Similis tui sis. Nemini promittito.

Quod adest, boni consulito.

A vitijs abstineto.

Gloriam sectare, Vitæ curam age.

Pacem dilige. Laudatus esto apud oēs,

Susurronem ex ædibus eijsce.

Thaletis versu pentametro.

Turpe quid ausurus te sine teste time.

Quod apud alium puderet facere, ne solus quidem ausis facere, ne

D

M I M I

luti teipso teste.

Vita perit, mortis gloria non moritur.

Quod facturus eris, dicere sustuleris.

Sile si quid est in animo facere, ne quis impediat.

Crux est, si metuas vincere quod nequeas.

Auget sibi molestiam qui timet quod uitari non potest.

Cum vere obiurgas, sic inimice viuas.

Præstat uere carpi ab inimico, q̄ falso laudari ab amico.

Nil nimium, satis est, ne sit & hoc nimium.

Ne quid nimis. Nam modus omnibus in rebus est optimus.

¶ Sequuntur MIMI PVBLIANI,
ab ERASMO castigati
& elucidati.

ERASMVS ROTERODAMVS.
LECTORIS.

N hos deprauatissime scriptos reperi cōmentarios, longe prodigiosiores, q̄ i Catonē, qui neq; cælū, neq; terram attingerent, & tamen accuratissime depictos, ceu rem sacram. O seculum illud infelix. Sūt pleriq; senarij iambici, si quod diuersum genus inciderit annotabimus. Cateau qui scire uolet a q̄ portentosis mendis hos mimos uindecauerimus, is cōferat cum ijs, quos ante nostrā editionem habeant uulgati codices. Vale lector & fructuere.

Alienum est omne quicquid optando euenit.

Sensus est, id quod nostro studio paratur, uere nostrum est, quod

P V B I A N I .

uotis cōtingit, alienum est, nēpe quod fortuna possit eripere.

Ab alio expectes, alteri quod feceris.

Qualis fueris in alios, tales alij futuri sunt in te.

Animus vereri qui scit, scit tuto aggredi.

Qui intelligit periculū, is nouit cauere periculum. Temeritas autē periculose rem aggreditur, quia nescit timere.

Auxilia humilia firma consensus facit.

Concordia fortia facit, etiam quæ sunt imbecillia, contra discordia maximas opes debilitat.

Amor animi arbitrio sumitur, non ponitur.

Nobis in manu est nō incipere amare, ubi ceperis, iam illi seruus es nec potes excutere cum uelis.

Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium.

Mulier nimis est uehemens in utrāq; partem, animal affectibus obnoxium. Quanq̃ huiusmodi uiros etiam non paucos reperias, nimis in utrāq; partem uehementes.

Ad tristem partem strenua suspicio.

Qui parum sunt felices, magis laborant suspitione, uel sic, suspicio plerūq; uergit in partem deteriorem.

Strenua hic citam ac propensam significat.

Ames parentem, si æquus est, si alter, feras.

Bonum parentem ama, difficilem tolera, uel ob hoc, quia pater est, æquus dixit, pro commodo & humano.

Aspicere oportet, quod possis deperdere.

Serua quod nolis perire, Oculus autem, hoc est præsentia domini optimus rei custos.

Amici vitia si feras, facis tua.

Tibi imputabitur, quicquid peccat amicus, cum non admoneas.

Aliena homini ingenuo, a cerba est seruitus,

D. ij.

M I M I

Durum est servire ei, qui liber sit natus.

Absentem lædit, qui cum ebrio litigat.

Mens enim ebrij non adest, cum qua loquendum est. Itaq; perinde est ac si non adesset ipse.

Amans iratur multa mentitur sibi.

Multa enim constituit in animo, quæ nō præstat postea. Ego ne illā, quæ me, quæ illum?

Auarus ipse miseriæ causa est suæ.

Nam sua sponte & uolens pauper est.

Amans quid cupiat scit, quid sapiat nō videt

Amans sine iudicio cupit, nec expendit, salubre sit, an perniciosum, id quod cupit.

Amans quod suspicatur vigilans, somniat.

Qui amāt, ipsi somnia fingunt, & inani spe sibi blandiuntur.

Ad calamitatem quilibet rumor valet.

Tristitia facile sparguntur in uulgus, quæ recta sunt & honesta uix creduntur.

Amor extorqueri non potest, elabi potest.

Amor non potest subito uiq; expelli, sed paulatim potest elabi.

Ab amante lachrymis redimas iracundiam.

Amans iratus lachrymis placatur.

Aperte cū est mala mulier, tū demū est bona.

Fucatum & fraudulentum est animal mulier, eoq; minime noxia, cū Palam est mala. Iudicat hic nullam esse bonam.

Auarum facile capias, ubi non sis idem.

Aurum non potest ferre avarus, uel facile falles auarū, nisi sis idē quod ille est, id est avarus & ipse.

Amare & sperare vix deo conceditur.

Non est eiusdem amare & sanæ mentis esse.

P V B L I A N I.

Auarus nisi cum moritur, nil recte facit.

Etenim cū moritur, tū demum permittit alios suis opibus frui.

Astute dum celatur, se ætas iudicat.

Senectus celari non potest. Nisi forte sic legendum est. Astu crimen celatur, ætas iudicat. Tempus enim aperit omnia.

Auarus damno potius, q̃ sapiens dolet.

Sapiens nō cruciatur dānis rerū, sed is q̃ magnificat pecuniam.

Auaro quid mali optes? ni, vt viuat diu.

Propterea q̃ miserrime uiuat. Summum igitur malum optat, qui optat diutinam uitam.

Animo dolenti nil oportet credere.

Quamdiu doles, ne quid tibi ipsi fidas. Nihil enim sani suadet dolor. Expecta donec residat ægritudo, tum statua quid uelis loqui, aut facere.

Alienum nobis, nostrū plus alijs placet.

Sua quemq̃ sortis p̃xinitet. Aliena miratur, uerba duntaxat. Ceterū si ad rem uentum sit, pauci uelint cū alijs cōmutare.

Amare iuueni fructus est, crimen seni.

Amor uoluptas est in iuvene, scelus in sene, non uoluptas.

Anus cum ludit, morti delitias facit.

Anum uicinam morti, non decet lusus, uideiur enim mortem delectare uelle.

Amoris vulnus idem qui sanat, facit.

Desiderij uulnus sanat idem qui fecit, si sui copiam faciat.

Allusit autem ad Telephi fabulam.

Ad pœnitendum properat, cito qui iudicat.

Ne statim pronuncies. Nam præcipitati iudicij sæpe p̃xinitet.

Amicos res optimæ parant, aduersæ probāt.

Et hoc carmen deprauatum est, forte sic legendum.

M I M I

Amicum res optima parant, tristes probant.

Secunda fortuna conciliat amicos, aduersa explorat ficti sint, an veri.

Aleator quāto ī arte ē melior, tāto ē nequior,
Hoc est carmen trochaicum. In mala re quo magis excellis, tanto sceleratior es. Veluti miles quo melior est, hoc uir nequior.

Arcum intentio frangit, animum remissio.

Arcus frangitur, si nimium tendas. Animi uires augentur exercitatione, ocio franguntur.

Bis est gratum, quod opus est, ultro si offeras.
Beneficium precibus extortum magnam gratiae partem predidit. Quod ultro oblatum est, id his gratum.

Beneficium dare qui nescit, iniuste petit.

Non debet uti beneficiis aliorum, qui ipse nemini benefacit.

Bonum est, fugienda aspicere alieno malo.

Item Plautus, feliciter sapit, qui alieno periculo sapit. Quid tibi sit fugiendum, id discas non tuo male, sed ex aliorum malis exemplum sumito.

Beneficium accipere, libertatē vendere est.

Felicius est dare quā accipere. Perdit enim libertatem, quisquis utitur alterius beneficio.

Bona nemini hora est, ut non alicui sit mala

Nulla fortuna secunda est, quae non alicuius malo contingat.

Bis enim mori, est arbitrio alterius mori.

Mortem naturalem aequiore animo ferunt homines, ad aeternam grauius.

Beneficia plura recipit, qui scit reddere.

Ingrati, nemo plura committit. Quos experimur gratos in hos maiora conferimus.

Bis peccas, cum peccanti obsequium accommodas

PUBLIANI.

Nam & illum adiuuas, & te eiusdem malefacti reum facis.

Bonus animus læsus, grauius multo irascitur.

Leuis animus cum incandescit, uebementius commouetur.

Bona mors est homini, vitæ quæ extinguit mala

Miseris mors est optanda quoque, ut quæ sine adferat malorum.

Beneficium dando accipit, qui digno dedit.

Hunc uersum notatim citat A. Gellius inter mimos Publianos.

Blanditia, non imperio fit dulcis Venus.

Iucundum est, cum ex animo quis redamatur, non cum extorquetur mulieris obsequium.

Bonus animus nunquam erranti obsequium accommodat.

Qui probus est ipse, nunquam alteri peccati assentitur.

Beneficium se dedisse qui dicit, petit.

Commemoratio beneficij dati, est reposcentis gratiam.

Coniunctio animi, maxima est cognatio.

Arctius alligat mutua beneuolentia, quam affinitas sanguinis.

Fortè uersus hic ita legendus est.

Beneuolus animus, maxima est cognatio.

Nam & hoc modo carmen constat, & in hac litera nempe Breperiebatur.

Beneficium sæpe dare, docere est reddere.

Qui sæpius bene meretur de aliquo, is prouocat ad gratitudinem quandam pertinacia benefaciendi.

Bonitatis uerba imitari, maior malicia est.

Qui malus est & bene loquitur, is plus quam malus est.

Bona opinio homini, tutior pecunia est.

Tutius est habere bonam famam, quam diuitias.

Bonum tametsi suppressum, non extinguitur.

D. iiii.

M I M I

Veritas & iusticia premi potest ad tempus, sed emergit postea.

Bis vincit, qui se vincit in victoria.

Qui moderate utitur uictoria, bis uincit, primum hostem, deinde animum.

Benignus etiam dandi causam cogitat.

Qui liberalis est, non expectat ut rogetur, sed ultro querit occasionem largiendi.

Bis interimitur, qui suis armis perit.

Magis dolet nobis calamitas, cuius ipsi ministrauimus occasionem. Veluti si quis hominem euehat ad magistratum, a quo postea subuertatur.

Bene dormit, q̄ nō sentit, q̄ male dormiat.

Cum abest sensus malus, nihil est mali. Veluti si quis alto somno obrutus, non sensiat incommoditatem strati.

Bonorum crimen est officiosus miser.

Si calamitosus est, qui recte uiuit, hoc imputatur uirtuti cui dicunt aduersari fortunam.

Bona fama in tenebris proprium splendorem obtinet.

Decus recte factorū non potest obscurari. Lucet enim in ipso pectore, si non respondet opinio populi.

Bene cogitata si excidunt, non occidunt.

Quod recte proposueris, etiam si ad tempus excidit animo tamen, non omnino perit.

Bene perdit nummos, iudici cū dat nocens.

Qui corrumpit iudicem pecunia, cum sit nocēs, perdit eam sed suo bono. Proinde bene perdit.

Bonis nocet, quisquis pepercerit malis.

Fit iniuria bonis, cum impunitās datur malis. Pauciores enim bo-

PUBLIANI.

si futuri sunt, silliceat impune malos esse.

Bono iusticiæ, proxima est seueritas.

Seueritas enim est iusticia rigidior, & exactior, uergens tamen ad inclementiam.

Bonū apud virum cito moritur iracundia.

Apud malos uiros ira tardissime senescit apud bonos cito.

Bona turpido est, quæ periculum iudicat.

Aut sic: quæ periculū uindicat. Satius est pudere, q̄ pigere. Pudor utilis est per quem arcemur ab his, quæ periculose fecerimus.

Bona comparat præsidia misericordia.

In alios misericors meretur, ut in se fauentes sint alij, si quid inciderit.

Bonarum rerum consuetudo pessima est.

Vilescit quod consuetum esse cœperit. Bonis rebus nihil debet esse charius. Charum est autem, quod rarum est.

Beneficium dignis ubi das, omnes obligas.

Virtuti enim datur, non homini. Et tuo beneficio bonus in ceteros omnes utitur.

Crudelis in re aduersa est obiurgatio.

Consolandus est amicus, non obiurgandus in rebus afflictis.

Cauendi, nulla est dimittendi occasio.

Nunquam satis caueris. Aliquando nocendi est omittenda occasio, cauendi nunquam.

Cui sp̄ dederis, ubi neges, rapere imperas.

Qui assueuerit semper accipere, is putat iam sibi deberi q̄ datur, adeo ut si negaris, paratus sit eripere ui. Hoc ad principes peculiatim attinet.

Crudelē medicū intemperans æger facit.

Ægroti intemperantia facit, ut medicus cogatur ad duriora me-

M I M I

diā descendere, nempe sectionem, aut uisionem & similia.

Cuius mortem amici expectant, vitā oderāt.

Eius uita sit inuisa oportet, cuius amici mortem optant.

Cum inimico nemo in gratiam cito redit.

Non est statim fidendum inimico. Facile dissoluitur beneuolentia, at non facile sarcitur. Et ira omnium tardissime senescit.

Citius venit periculum, cum contemnitur.

Magis nocet periculum his qui negligunt, q̄ qui cauent.

Castā ad virum matrona parendo impetrat.

Pudica uxor hoc impetrat obsequio suo, ut quicquid uelit faciat maritus, & magis impetrat, cum obsequitur, q̄ cum exigit.

Cito ignominia, fit superbi gloria.

Arrogantiam semper sequitur infamia. Et qui insolenter utitur gloria, incidit in ignominiam.

Consilio melius vincas, q̄ iracundia.

Ira præceps est, prudentia sedata. Hac citius efficies quæ uoles, q̄ uolentia & ferocitate.

Cuius dolori remedium est patientia.

Omnis dolor lenitur patientia. Alia alijs malis sunt remedia. At patientia commune est malorum oīm lenimentum.

Cum vitia profunt, peccat qui recte facit.

Cum expedit esse malos, tum nocet esse bonos. Et cum præmium est malefactoris, tum benefactoris pœna est.

Contemni est leuius, q̄ stultitia percuti.

Satius est contemni ob uirtutem, q̄ stultum quid agere.

Comes facundus in via pro vehiculo est.

Et hic uersus citatur ab A. Gellio. Iucundus confabulator facit, ut non sentias uiaē tædiū, perinde ac si uehiculo porteris.

Cito improborum læta in perniciem cadunt.

PUBLIANI.

Non est diuturna malorum felicitas.

Crimen relinquit vitæ, qui mortem appetit.

Videtur accusare uitam, qui mortem appetit.

Cui plus licet q̄ par est, plus vult q̄ licet.

Hunc uersiculum ascripsi ex Gellio. Cui plus permittitur, q̄ æquum est, is plus sibi sumit, quam oportet. Hoc conuenit in tyrannos, & uxores.

Discipulus est prioris posterior dies.

Cotidiana rerū experientia reddimur prudentiores.

Damnare est obiurgare, cū auxilio est opus.

Cum amicus afflictus eget auxilio, tū obiurgare non est officiosum, sed damnare est. Primum eximendus est calamitati, postea obiurgandus, q̄ sua culpa in eam inciderit.

Diu apparandum est bellū, vt vincas celerius

Qui in aggrediendo nimium properant, aliquando tardius conficiunt. Mora in apparando nō dispendium est, sed lucrū ad negociū cito conficiendum.

Dixeris maledicta cuncta, cum ingratum hominem dixeris.

Ingratitudo omnia uitia in se cōplectitur. Nullum igitur conuiuiū dici potest cōtumeliosius. Versus est Trochaicus.

De inimico, ne loquere malum si cogites.

Si cogitas nocere inimico, caue loquaris male, cauebit enī ille. Stultum est igitur maledicere. Nam si amicus est, inique facis, sin inimicus, minus illi nocebit.

Deliberare vtilia, mora est tutissima.

Tutissimum est esse lentas consultationes. Nam precipitata consilia plerunq; sunt inauspicata.

Dolor decrescit, vbi quo crescat non habet.

M I M I

Quum malū uenerit ad summum, tum necesse est ut fiat remissus.

Dediscere flere fœminam, est mendacium.

Id est, fœmina nunquam hoc dediscet.

Discordia fit charior concordia.

Amantium iræ, amoris redintegratio est.

Deliberandū est diu, qđ statuendū est semel.

De quo non potes nisi semel statuere, ueluti de matrimonio, de sacerdotio, de hoc diu deliberandum est, priusq̃ aggrediaris.

Difficilem oportet aurē habere ad crimina

Ne facile credas accusanti quempiam.

Dum uira grata est, mortis cōditio optima ē

Tum optimum est mori, cum adhuc dulce est uiuere.

Damnū appellandū est, cū mala fama lucrum

Lucrum cum iactura famæ danpnū est, non lucrum.

Ducis in consilio, posita est uirtus militum

Frustra sunt fortes milites, ni ducis prudentia regantur.

Dies quod donat timeas, cito raptum venit.

Quod subito contingit, subito solet auferre fortuna.

Dimissum quod nescitur, non amittitur

Non est damnum, quod non sentis.

Etiam innocentes cogit mentiri dolor.

In tormentis sæpe mentiuntur & innocentes, adacti cruciatu.

Etiam peccato recte præstatur fides.

Adeo seruanda est fides, ut etiam malis in rebus aliquando præstanda sit.

Etiam celeritas in desiderio mora est.

Cupienti etiam festinatio uidetur mora.

Ex vicio alterius, sapiens emendat suū.

Ex alienis erratis sapiens colligit, quid sibi sit cauendum.

P V B L I A N I.

Et de est, & superat miseris cogitatio.

Deest, quia non vident, quo pacto possint mederi malis, & si perest, quia intelligunt quid debuerint cauere, sed sero.

Etiam obliuisci quod sis, interdum expedit

Quædam huiusmodi sunt, ut sint dediscenda, Legi poterat, quod si sit sensus. Expedit aliquoties meminisse magis quid præsens tempus & res postulet, quam tua dignitas.

Ex hominum quæstu facta fortuna est dea.

Studium lucrifacit, ut fortuna credatur esse dea, quæ faueat. Aut (ex quæstu) id est, querimonia. Nam illi imputant, si quid acciderit aduersi.

Effugere cupidatem regnum est vincere.

Vincere auaritiam, aut iram, plus est quam regnum.

Exuli, vbi nusq̃ domus est, sine sepulchro est, tanq̃ mortuus.

Opinor ita legendum.

Cui nusq̃ domus est, sine sepulchro ē mortuus

Id est: Exul qui nusquam habet domum, perinde est, ut mortuus insepultus, aut cui non est sepulchrum.

Etiam qui faciunt, odio habent iniuriam.

Nolunt sibi fieri iniuriam, nec ij, qui faciunt alijs.

Eripere telum, non dare irato decet.

Irato non est danda occasio nocendi, sed potius adimenda.

Se denegare patriæ, exilium est pati.

Sic enim uersiculum hunc mutauimus. Qui latet & non uersatur in re publica, is sua sponte exul est.

Etiam capillus vnus habet umbram suam.

Nihil est tam minutum, quod non possit aliquid.

Eheu q̃ miserum est, fieri metuendo senem,

M I M I

Miserrimum est consensescere metu mali, quod nondum aduenerit.

Etiā hosti est æquus, q̄ habet in consilio fidē.

Qui sequitur quod dicat fides, non quod dolor, is etiam hostibus erit æquus.

Excelsis multo facilius casus nocet.

*Ex alto cadentibus periculosior est ruina. Ita periculosius deici-
mur ex alta fortuna.*

Fidem qui perdit, quo se seruet in relinquū?

*Qui perdit pecuniam, habet in quod se seruet, qui fidem nihil ha-
bet cui se seruet.*

Fortuna cum blanditur captatum venit.

*Insidiatur fortuna cū blanda est, ita tū maxime habenda est suspecta
cum maxime prospera est.*

Fortunam citius reperias, q̄ retineas.

Difficilimum est retinere fortunam, ne mutetur.

Et

maior uirtus est tueri parta, quam parare.

Formosa facies muta commendatio est.

Faveitur enim formosis, etiam si nihil dicant.

Frustra rogatur, qui misereri non potest.

Qui non potest mollescere precibus, quid opus est hūc rogare?

Fraus est accipere, quod non possis reddere.

*Dolus est accipere beneficium a quoquam, cui non possit tantūc
reddere.*

Fortuna nimium quem fouet, stultum facit.

Magne felicitatis comites sunt stultitia & arrogantia.

Fatetur facinus is, qui iudicium fugit.

Qui detractat iudicium indicat se sibi male consciū esse.

Felix improbitas optimorum est calamitas.

Quoties fortuna fauet improbis, hoc sit calamitate & malo opti-

PVBLIANI.

morum.

Feras non culpes, quod mutari non potest.

Hic uersus nominatim citatur a Gellio. Quod mutari corrigique non potest, id tacite ferendum est, non uituperandum.

Futura pugnant, ut se superari sinant,

Sic insiant futura mala, ut tamen uinci uitarique possint prudentia.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Et hoc carmine citatur a Gellio. Lenes cum sæpius prouocantur, tandem irritati grauius irascuntur, quia rarius et serius commouentur.

Ficta cito ad naturam reciderint suam.

Simulata non diu durant. Et iuxta Flaccum:

Naturam expellas furca, tamen usque recurret.

Fidem qui perdit, nil potest ultra perdere.

Omnia perdidit, qui fidem perdidit.

Facilitas animi ad partem stultitiæ rapit.

Facile adducitur ad uitia, qui facilis est animo, ut Mitio ille Terentianus, qui ob facilitatem sexagenarius nouus factus est maritus.

Fides, ut anima, unde abiit nunquam redit.

Ut uita semel amissa nunquam reuertitur, sic nec fides. Iuxta illud:

Qui semel scurra, nunquam bonus pater familias.

Fidem nemo unquam perdit, nisi qui non habet.

Pecuniam non perdit, nisi qui habuit. At fidem is dicitur perdidisse, qui non habuit, id est, qui perfidus fuit.

Fortuna obesse nulli contenta est semel.

Nullum malum uenit sine incurso alterius mali.

Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia.

Versus est Trochaicus.

Potens cum irascitur, fulminat, non irascitur.

M I M I

**Frustra, cū ad senectam ventum est, repetes
adolefcentiam.**

Et hic trochaicus est. Non licet reiuuenescere. Proinde seni tractanda sunt senilia.

**Falsum maledictū, maleuolū mendacium est,
Qui conuiciatur & mentitur, is maliciose mentitur.**

**Fœminæ naturam regere, desperare est oīm,
Omnes desperant se posse regere mulieris ingenium.**

**Fer difficilia, vt facilia leuius feras,
Exerce te rebus difficilioribus, ut alia facilius feras.**

**Fortuna nulli plusq̃ consilium valet,
Consilium plus efficit, quam felicitas.**

**Fortuna vitrea est, quæ cū splendet frangit̃.
Vitrum cum maxime lucet, tum facillime frangitur. Ita splendidissima fortuna minime durabilis est.**

**Feras quod lædit, vt quod prodest perferas,
Vt potiare commodo, feras incommodum.**

**Facit gratum fortuna, quam nemo videt.
Fortuna facit inuidiosum, nisi lateat Ergo dissimulanda est.**

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hunc rursus addidi ex Gellio. Esse frugalem rumor quidem bonus est, sed infelix, & parum vulgo laudatus, cui profusio magis placet. Nisi maioris miseriam accipere pro penuria, siue inopia, Nam tū erit sensus: qui laudatur frugalis, is non laudatur. Tertius sensus argutissimus est. Frugalitas est parsimoniae uiciunt, sed sub honesto laudatoq; nomine.

**Graue præiudiciū ē, quod iudiciū nō habet.
Post præiudicia sequuntur iudicia in quibus excutiuntur præiudicia. At graue est illud præiudiciū, quod nō sequitur aliud iudiciū**

PUBLIANI.

sed ipsum iudicij loco est, ueluti si princeps præ se ferat animū inimicum in quem piam nullus est iudex, qui secus auserit iudicare.

Grauiissima est probi hominis iracundia.

Vir bonus ut tardior est ad iram, ita grauius irascitur, si uicta sit illius bonitas.

Grauis animi pœna ē, quē post factū pœnitet

Magnam pœnam dedit, quem pœnitet facti.

Grauis animus dubiam non habet sententiā.

Vir constans certa habet consilia.

Graue est malū omne, quod sub aspectu latet

Malum illud est immedicabile, quod prætectu bonæ rei personatū est. Nam hic aspectum uocat personam.

Grauius nocet, quodcūq; inexpertū accidit,

Noua mala grauius dolent.

Grauior inimicus, qui latet sub pectore.

Affectus uitiosus maxime nocet homini, at is latet sub pectore, nec potest excuti.

Grauiissimum est imperium consuetudinis

Consuetudo plane tyrannidam quandam obtinet in rebus humanis adeo ut stultissima quoq; si semel inoleuerint, reuelli non possint.

Graue crimen, etiā cū dictū est leuiter, nocet.

Veluti si quis apud Anglos, uel ioco uocet aliquem proditarem, nō caret periculo, ob odium criminis.

Heu q̄ difficile est gloriæ custodia.

Fama honesta facillime contaminatur, & difficilius est eam tueri, quam parare.

Homo extra corpus est suum cum irascitur.

Non est apud se quisquis irascitur. Respondet cum illo superiori.

Absenti loquitur qui cum irato litigat.

M I M I

Heu q̄ est timendus, qui mori tutum putat.

Qui mortem contemnit, is uehementer est timendus, & propterea q̄ aliena uita dominus est, quisquis suæ contemptor est.

Homo qui in homine calamitoso est miseris cōs, meminit sui.

Intelligit enim sibi posse accidere, ut sit opus auxilio. Versus ē Trochaicus.

Est honesta turpitudine pro bona causa mori.

Gloriosa ē iustitia, uitā iudicare iusticiæ. Et hic uersus ē Trochaicus.

Habet in aduersis auxilia, qui in secundis cōmodat.

Et hic Trochaicus est. Qui cum feliciter agit alijs subuenit.

Heu q̄ miserum est ab illo lædi, de quo non possis quæri.

Et hic Trochaicus est. Durum est lædi, uel ab amico, uel a potente, q̄ queri de altero non est honestū, de altero non est tutum.

Hoīem experiri multa paupertas iubet.

Paupertas ingeniosa est, & artium repertrix. Et ingenium mala saepe mouent, iuxta Nasōnem.

Heu dolor, q̄ miser est, qui in tormento vocē non habet.

Et hic Trochaicus est. In tormētis uerū exgritur. At quidē ita torquentur, ut non ausint uerum dicere, scientes quid uelit taceri, qui torquet.

Heu q̄ pœnitenda incurrūt hoīes uiuēdo diu
In lōga uita multa accidunt, q̄ nolis. Hic quoq; Trochaicus est.

Habet suum venenum blanda oratio.

Insidiosa est blandiloquentia, & melle litum uenenum.

Homo toties moritur, quoties amittit suos.

PVBLIANI.

Orbitas mors quædam est.

Homo sp̄ i sese aliud fert, i alterū aliđ cogitat

Hic est Iambicus tetrameter. Nemo non est dissimulator.

Honestus rumor alterum est patrimonium.

Tantumdem fere ualet honesta fama, quantum patrimonium.

Homo nescit si dolore fortunam inuenit.

Non sentitur dolor, quo paratur aliquid commodi.

Honeste seruit, qui succumbit tempori.

Honestum est seruire tempori, et cedere fortunæ ad tempus.

Homo vitæ commodatus, non donatus est.

Vita datur ad tempus, ut q̄ dedit, exigat suo iure quicunq; uelit.

Heredem scire vtilius est, q̄ quærere.

Quidā codices habent ferre, pro scire. Satius est ferre qualemcūq; heredem, q̄ nullum habere. Si legas scire, sensus est prestat habere liberos quibus tua relinquas, quam circumspicere alienos, quibus tua relinquas.

Hæredis fletus, sub persona risus est.

Hic quoq; uersus citatur a Gellio. Fletus heredis, est risus personatus. i. dissimulatus, gaudet enim etiam si fleat.

Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Vulgus male sentit de muliere sæpius nupta.

Inferior horret, quicquid peccat superior.

Quod principes peccant, id recidit in malum plebis,

Inimicum vlcisci, vitam accipere est alteram.

Iucundissima res est uindicta, et uelut altera uita. Primū uitā tuetur suam, deinde capit uoluptatem ex ultione.

Id agas, ne quis tuo te merito oderit.

Odiū effugere non possumus, ne quis nos merito oderit, id cauere possumus.

M I M I

Inuitum cum retineas, exire incitas.

Qui non cupit manere, hunc quo magis retines, hoc magis cupit abire.

Ingenuitatem lædis, cum indignum rogas.

Seruile est supplicē esse boī indigno. Læditur igitur ingenuitas.

In nullum avarus bonus, in se pessimus.

Nulli benefacit avarus, se uero etiam discruciat custodia rerum suarum.

Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.

Bis gratum est beneficiū, quod statim prompteq; datur egenti.

Instructa inopia est, in diuitiis cupiditas.

Cupere cū abundes inopia quædam est, non expedita, sed instructa & onusta, quasi dicas, diues inopia.

Inuitat culpam qui peccatum præterit.

Qui dissimulat peccatum, is inuitat, ut iterum peccetur.

Iucundum nihil est, nisi q; reficit varietas.

Nihil tam dulce q; non pariat satietatē, nisi uarietate cōdiatur.

Ingenuitas non recipit contumeliam.

Generosi & ingenui animi est, negligere contumeliam. Aut sic. Generosus animus impatiens est contumeliæ.

Impune peccat in eum, qui peccat rarior.

Fortè sic legendū est: Impune peccat, cum quis peccat charior. Aut impune peccat, cum quis peccat rarius.

Ingratus vnus miseris omnibus nocet.

Vnius hoīs ingratitude facit, ut nec gratis succurratur cū eget.

In miseri vitia nulla contumelia est.

Hoc cæmen uarie reperi deprauatum. Et haud scio an recte diuinærim. Non uidetur contumelia, quam facias in hominem malum & infelicē. Nisi sic mauis: In uitia miseri contumelia est dicere, id est,

PUBLIANI.

Contumeliæ genus est insectari uitæ hominis miseri, qui magis eget consolatione.

Inopiæ praua de sunt, auaritiæ omnia.

Videtur hic uersus deprauatus. Nam in controuersis Seneca citat huiusmodi Publij carmen: *Luxuriæ defunt multa, Auaritiæ omnia. Quinq̃ hic quoq̃ uersus constabit si legas defunt parua, siue pauca quod ego malim. Multa desiderat pauper ad uitæ usum, sed auarus magis eget, qui nec id habet q̃ habet.*

Ita amicū habeas, posse ut fieri inimicū putes
Et hic citatur a Gellio. Sic ama tanquam osurus. Ita confidas amico, ut si fiat inimicus, non multum possit lædere.

Inuidiā ferre, aut fortis, aut felix potest

Fortunati negligunt inuidiam, uir fortis contemnit.

In amore mendax semper iracundia.

Eadem est sententia, quam ante dixit.
mentitur sibi.

Amans iratus multa

Inuidia tacite, sed minute irascitur.

Inuidus habet iram suam, sed dissimulatam et minutam, hoc est, de re nihili.

Iratum breuiter uites, inimicum diu.

Ira statim subsidit, odium diuturnum est. Odit autē quisquis est inimicus. Ab hoc igitur diu cauendum est, imo semper, Hoc ipsum admonet sapiens Hæbræus, ab hoste reconciliato cauendum.

Iniuriarum remedium est obliuio.

Vindicta non medetur iniurijs tibi factis, sed obliuio optime.

Iracundiam q̃ vincit, hostem superat maximū
Trochaicus est. Fortissimum est iram suam uincere, hoc Alexander ille Magnus orbis domitor non potuit.

In malis sperare bonū, nisi inocēs nemo solet

E. iij.

M I M I

Et hic Trochaicus. Bona conscientia facit, ut in malis speremus superos auxiliaturos.

In vindicando criminosa est celeritas.

Quidam habent in iudicando. Ne sis princeps uel ad ultionem, uel ad iudicandum.

Inimicum quāuis humilē docti est metuere.

Sapientis est, non contemnere hostem quantumuis humilem, potest enim per occasionem nocere.

In calamitoso risus etiam iniuria est.

Miseri risu etiam offenduntur. Et quibus res sunt minus secunda ad suspicionem mali rapiunt etiam casu dicta.

Iudex damnatur, cum nocens absoluitur.

Cum absoluitur nocens, tunc iudex non innocens sit oportet.

Ignoscere humanū, ubi pudet cui ignoscitur.

Non ignoscendum est, nisi poeniteat facti.

In rebus dubijs plurima est audacia.

Fortē legendum est plurimum, uel plurimi. Multum ualet audacia cum res est dubia, hoc est periculosa.

Illo nocens se damnat, quo peccat die.

Quisquis admittit scelus, ilico sibi damnatus est iudice conscientia etiam si iudex nemo pronunciet.

Ita crede amico ne sit inimico locus.

Idem dixit antea. Ita amicum habeas.

Iratus etiam facinus consilium putat.

Qui irascitur, etiam scelus putat iudicio recte fieri.

Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

Hoc addidi ex Gellio, Qui semel exptus, iterū exponit se periculo, imprudēter accusat fortunā. Est aut et hic Trochaicus tetrameter.

PUBLIANI.

Loco ingnominiæ ē apud indignū dignitas.

Honor commissus indigno, nō honestat eum, sed magis dedecorat.

Laus ubi noua oritur, etiā uetus admittitur.

Si iterum recte facies, efficies, ut superiori de te famæ fidē habeant homines.

Lesio doloris remedium inimici dolor.

Suum malum minus sentit qui potest ulcisci.

Leuis est fortuna, cito reposcit, quæ dedit.

Fortuna inconstans statim repetit & aufert, si quid dedit.

Lex vniuersi est, quæ iubet nasci & mori.

Necessitas nascendi ac moriendi, ac neminem non complectitur.

Lucrum sine damno alterius fieri nō potest.

Vnius lucrum, damnum est alterius. At non item in rebus animi.

Lasciuia & laus nunq̃ habent concordiam.

Intemperantia semper innoxia est infamiæ.

Legem nocens veretur, fortunam innocens.

Innocens & si non ueretur leges, ut nocens, tamen timet fortunam quæ nonnunq̃ opprimit innocentem.

Luxuriæ defunt multa, auaritiæ omnia.

Hunc uersam Seneca citat in controuersijs. Multis eget profusus, auarus eget omnibus. Illi multis est opus, q̃ multum absomit, huic nihil est satis, quum sit insatiabilis.

Malignos fieri, maxime ingrati docent.

Ingrati faciunt, ut qui benigni fuerint, contractius donent.

Hos enim malignos uocat, id est parcos.

Multis minatur, qui vni facit iniuriam.

Omnes expectant iniuriam ab eo qui uni fecerit.

Mora oīs odio est, sed facit sapientiam.

Molesta est mora in omni re, tamen ea nos reddit sapientes, ne quid

M I M I

agamus temere aut inconsulto.

Mala causa est, quæ requirit misericordiam.

Innocentia nō eget mīa sed æquū desiderat iudicē. Aut cū fiducia rei tota est in mīa iudicis, pessimam habet causam.

Mori est felicitis, anteq̃ mortem inuocet.

Ille feliciter moritur, qui tum moritur, dum adhuc iucunda est uita, ac nondum huius tædio mortem optat. Quidam pro felicitis habent felicius.

Miserum est tacere cogi, quod cupias loqui.

Durum est, cum nō licet loqui quod uelis. Nam illic multo minus licebit facere quæ uelis si loqui non licet.

Miserrima est fortuna, quæ inimico caret.

Felicitas incitat inimicitias. Ergo cui nullus inuidet, is miserrimus sit, oportet.

Malus est vocandus, qui sua causa est bonum

Qui bene facit commodi sui causa, is male facit.

Malus ubi bonū se simulat, tunc est pessimus.

Dissimulata malitia pessima est.

Metus cum venit, rarum habet somnus locus.

Timor abigit somnum. Aut non est dormitandum in periculo.

Mori necesse est, sed non quoties uolueris.

Aliquando optant mortem homines, cum mori nō possint.

Male geritur, quicquid geritur fortunæ fide.

Quod a fortuna pendet id parū est firmum.

Mortuo q̃ mittit mun⁹, nil dat illi, adimit sibi

Olim solebāt inferias exhibere mortuis. Hoc perit uiuis & nihil accipit mortuus. Trochaicus est.

Minus est q̃ seruus, dñs, qui seruos timet.

Infra seruos est, qui seruos suos timet, nempe male sibi conscius.

P V B L I A N I.

Magis hæres fidus nascitur, q̃ scribitur.

Filius nascitur hæres, hereditas scribitur.

Malo in consilio fœminæ vincunt viros.

In rebus malis plus sapiunt fœminæ, q̃ viri.

Mala est voluptas alienis assuescere.

Dulcis cibus alienus, sed fœda uolup^as est assuescere alienis.

Magno cum periculo custoditur quod multis placet.

Trochaicus est. Difficile est seruare quod expetunt multi, ueluti pecuniam, aut formosam uxorem.

Mala est medicina, vbi aliquid naturæ perit.

Medicina quæ lædit naturam dura est, uelut quæ membrum aufert

Malæ naturæ nunq̃ doctrina indigent.

Ad mala uel citra doctorem sumus idonei, uirtus discitur.

Miseriam nescire, est sine periculo viuere.

Qui sine periculo uiuit, is feliciter uiuit, Vita tuta quæ uis humilis, felicissima est.

Male viuunt qui se semper victuros putant

Semper enim prorogant in crastinum, si quid est uoluptatis, aut bonæ rei.

Maledictum interpretando facies acrius.

Quidam excusant conuiciū interpretatione, atq; ita magis irritat.

Male secum agit æger medicū q̃ hæredē facit

Inuitat enim, ut occidat.

Minus decipitur, cui negatur celeriter.

Minus enim diu sperat, & frustratur leuius.

Mutat se bonitas, cum irrites iniuria.

Boni fiunt mali, si prouoces,

Mulier cum sola cogitat, male cogitat.

E.v.

M I M I

Mulier apud se cogitabunda, aliquid mali uoluit in animo.

Malefacere q̄ vult, nusq̄ non causam inuenit.

Malis nunq̄ deest occasio malefaciendi.

Maleuolus semper sua natura vescitur.

Etiam si deest præmiū maleficij, tamen maleuolus fruitur sua malitia, & uel gratis malus est.

Multos timere debet, quem multi timent.

Quem multi timent, hunc pauci amant. Is igitur uicissim timeat oportet a quibus timetur.

Male imperando summum imperium amittit̃

Summum imperium est bene imperare, id amittitur male imperando, siue nullum imperium tam potens, quod non amittitur, si tyrannice imperes.

Mulier quæ nubet multis, multis non placet.

Male audiunt uulgo, quæ sæpius mutant maritū. Aut infelices sunt aut incontinentes, aut inconstantes aut morose.

Malū consiliū est, quod mutari non potest.

Nunq̄ te inuoluas huiusmodi nodo, ut explicare te non possis.

Hunc uersum adiecimus ex Aulo Gellio.

Nihil agere semper infelici est optimum.

Qui infortunatus est in rebus gerendis, huic optimum est in ocio uiuere.

Nil peccent oculi, si animus oculis imperet.

Oculos incusamus, quasi ministrent occasionē malarū cupiditatum.

At animus in culpa est, qui oculis non imperat.

Nil proprium ducas, quod mutari possit.

Nihil existimes uere tuum ac perpetuum, quod possit auferri.

Non cito ruina perit vir, qui ruinam timet.

Portasse sic legendū, ut sit Trochaichus. Non cito perit ruina, q̄ rui.

PUBLIANI.

nā prætinet, id est, nō facile opprimitur incōmodo, q̄ praeauet in cōmodū, & non facile opprimitur periculo, qui periculū obseruat.

Nescis qd optes, aut qd fugias, ita ludit dies.

Iambicus est tetrameter. Ita ludit tempus & fortuna uicissitudo, ut saepe q̄ putaris optima, sentias maxime nocere, & e contra.

Nunq̄ periculum sine periculo vincitur.

Et hic citatur a Gellio. Audendū est aliquo pacto, si cupias effugere periculum. Nā q̄ timet oīa, nunq̄ sese explicabit.

Nulla tā bona ē fortuna, de qua nil possis q̄ri

Trochaicus est. Felicitati sp̄ aliquid adiunctum est incommodi.

Nusquam melius morimur homines, q̄ ubi libenter viximus.

Ibi mori optimum, ubi iucunde uiximus, Trochaicus est.

Negandi causa auaro nusq̄ deficit.

Qui nō dat libenter, semper aliquā inuenit causam cur non det.

Nimium altercando veritas amittitur.

Moderata disceptatione ueritas excutitur, at immoderata perditur, id quod prorsus accidit sophisticis quibusdam ac rixosis disputatoribus. Hic uersus a Gellio citatur.

Quotidie damnatur, qui semper timet.

Qui sibi cōsciis semper timet suppliciū, is quotidie damnatur.

Quotidie est deterior posterior dies.

Semper atas uergit in peius, hoc est, mores hominum indies magis ac magis degenerant.

Ridiculū est odio nocētis pdere innocentia.

Trochaicus est. Stultum est sic odisse peccatum, ut ipse pecces, ueluti si quis ob impudicam uxore, ueneno tollat adulterā, & sic puniat adulteriū, ut ipse fiat ueneficus.

Pars beneficij est, quod petitur bene si neges

MIMI PVBLIANI.

Quidā ita moleste dant, ut gratiam amittant beneficij. Quidam de deo commode negant, ut uideantur dedisse.

Stultum est timere, quod vitari non potest.

Veluti mortem, aut aliud fatale incommodum.

Timidus vocat se cautum, parcum sordidus.

Suis quisq; uitijs blanditur, eaq; extenuat mutatis nominibus.

Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.

Et hic refertur ab Aulo Gellio. Si finas impunitum peccatum facit ut iterum libeat peccare.

Tam deest auaro quod habet, q̄ qđ nō habet

Hunc senarium citat Seneca in controuersijs, auaris non magis utitur suis, q̄ alienis, utriusq; igitur ex æquo caret.

O vita misero longa, felici breuis.

Et hūc refert Seneca. Infelices laborāt uitæ tædio, Felicibus mors ante diem uidetur accidere, q̄ uitæ tædiū non sentiant.

¶ **Finis Erasmo Rot. castigatore
& interprete.**

**ERASMVS ROTERODAMVS
LECTORI. S.D.**

Fac memineris Lector, quæ hætenus legisti, Ethnicorum esse decreta, ut scias cū iudicio esse legenda. Quæ nūc leges ipsius Christi, & sanctæ ecclesiæ sunt oracula, quæ tuto sequi possis, imo quæ sola beatum possint efficere, proinde sic lege ut rem seriam, ac Vale.

**CHRISTIANI HOMINIS IN
stitutum, per Erasmum Roterodamum.**

CHRISTIANI HOMINIS.
Ad Gala. .s. Valet in Christo fides, quæ
per dilectionem operatur.

F I D E S.

Credo primus articulus.

*Confiteor primum ore pio, uenerorq; fideli
Mente deum patrem, uel nutu cuncta potentem.
Hunc, qui stelligeri spaciofa uolumina cæli,
Et solidum omnipare telluris condidit orbem.*

Et in Iesum. 2

*Eius item gnatum Iesum, cognomine Christum.
Quem dominum nobis agnoscimusq; ueneramur.*

Qui conceptus. 3

*Hunc Maria afflatu diuini numinis, aluo.
Concepit uirgo, peperit purissima uirgo.*

Passus sub Pontio. 4

*Et graue supplicium immeritus damnante Pilato.
Pertulit, infami suffixus in arbore mortem
Oppetijt, tumulatus homo est, claususq; sepulchro.
Interea penetrat populator ad infera regna.*

Tertia die. 5

*Mox ubi tertia lux mæsto se prompserat orbi,
Emersit tumulo, superas rediimus in auras.*

Ascendit. 6

*Inde palam ætheream scandit sublimis in arcem.
Illic, iam dexter patri aßidet omnipotenti.*

Iterum venturus. 7

Idem olim rediturus, ut omnem iudicet orbem.

CHRISTIANI HOMINIS.

Et uiuos pariter, uitaq; & lumine caſſos.

Credo in ſpiritum. 8.

Te quoq; credo fide ſimili ſpirabile numen.

Halitus afflatusq; dei ſacer, omnia luſtrans.

Sanctam eccleſiam. 9.

Et te confiteor ſanctiſſima contio, qua gens

Chriſtigena arcano nexu coit omnis in unum

Corpus, & unanimis capiti ſociatur Ieſu.

Hinc proprium neſcit, ſed habet communia cuncta.

Remiſſionem peccatorũ. 10.

Hoc equidem in cœtu ſancto, peccata remitti

Credo, uel ijs ſacro fuerint qui fonte renati,

Vel qui diluerint ultro ſua crimina ſletu.

Carnis reſurrectionem. 11.

Nec dubito quin exanimata cadauera rurſum.

In uitam redeant, animas ſortita priores.

Vitam æternam. 12.

Utraq; pars noſtri, corpusq; animusq; deinceps.

Iuncta ſimul, uitam ducent ſine ſine perennem.

SEPTEM SACRAMENTA.

Hoc quoq; perſuaſum eſt, eccleſia myſtica ſemptem

Munera diſpenſat, quæ ſacramenta uocantur.

Hinc uariæ dotes, & gratia plurima menti

Cœlitus inferitur, ſi quis modo ſumpſerit apte.

Ordo primus.

Ordine namq; ſacro, conſertur ſacra poteſtas.

Vt ſungare miniſterys. Chriſto auſpice, ſanctis.

Matrimonium. 2.

Munere coniugij nati hunc prodimus in orbem.

INSTITVTVM.

Vsq; adeo pulchri, pulcherrima portio, mundi.

Baptismus. 3.

Munere baptismi longe felicius ijdem,

Quam prius in te Christe renascimur, atq; nouamur.

Confirmatio. 4.

Deinde in amore dei nos confirmatio sacra

Constabit, mentemq; inuicto robore durat.

Eucharistia. 5.

Mysticus ille cibus (Græci dixere synaxin)

Qui panis uiniq; palam sub imagine Christum

Ipsum præsentem uere exhibet, intima nostri

Viscera, cælesti saginat, & educat esca,

Inq; deo reddit uegetos, & reddit adultos.

Pœnitentia. 6.

Si quem forte deo capitalis reddidit hostem

Noxia, continuo mentanæa medebitur illi.

Restituet lapsum, rescissiq; fœdera rursum

Sarciet, offensi placabit numinis iram,

Commissi modo pœniteat, pigeatq; nocentem,

Isq; uolens peragat præscripta piamina culpa.

Vnctio. 7.

Vnguinis extremi munus nos munit, & armat.

Migrantemq; animam per summa pericula, tuto

Transmittit patriæ, & superis commendat euntem.

Amor dei.

Hæc est indubitata fides, cui pectore certo

Nixus, amabo patrem super omnia cunctipotentem.

Qui me condideritq;, & in hunc produxerit orbem:

Rursus amore patri dominum complectar Iesum,

Qui nos asseruit, pretioq; redemit amico

CHRISTIANI HOMINIS.

Spiritum item sanctum, qui me sine fine benigno
Afflatu fouet, atq; animi penetralia ditans,
Dotibus arcanis, uitali recreat aura.
Atq; hic ternio sanctus. Et omni laude ferendus
Toto ex corde mihi, tota de mente, supremis
Viribus, obsequio, meritoq; coletur honore.
Hunc unum reuererbor, Et hoc semel omnis in uno
Spes mea figetur, hoc omnia metiar uno
Hic propter sese mihi semper amabitur unus.

Amor sui.

Post hunc haud alia ratione, ac nomine charus
Ipse mihi fuero, nisi quatenus omnis in illum
Ille mei referatur amor, fontemq; reuisat.

Fuga peccati.

Culpam praeterca fugiam pro uiribus omnem
Pracipue capitale tamen uitauero crimen,
Quod necat, aut animam letali uulnerat ictu.

Superbia. Inuidia. Ira.

Ne fastu tumeam, ne uel liuore maligno
Torquear, aut bili rapiar feruente cauebo.

Gula. Luxuria. Pigritia.

Ne uel spurca libido, uel insatiabilis alius
Imperet enitar, ne turpis inertia uincat.

Auaritia.

Ne nunquam saturanda fames me uexet habendi.
Plus satis ut cupiam, fallacis munera mundi.

Fuga malorum hominum.

Improba pestiferi fugiam commercia cætus
Omnia, summo animi conatu, proq; uirili.

INSTITVTVM.

Studium pietatis.

Atq; huc incumbam neruis, ac pectore toto
Ut magis atq; magis superet mea gratia uirtus,
Augescatq; pia diuina scientia menti.

Deprecatio.

Orabo, superosq; precum libamine puro
Placare adnitar, cum tempore sedulus omni,
Tum uero eximie, quoties lux festa recurret.

Frugalitas victus.

Frugales epulae semper mensaq; placebit.
Sobria mundities, & auari nescia luxus.

Ieiunium.

Seruabo reuerens, quoties ieiunia nobis
Inducit certis ecclesia sancta diebus.

Mentis custodia.

Sancta uti sit mihi secretæ penetralia mentis,
Ne quid eo subeat fædum ue, nocens ue, studebo.

Linguae custodia.

Ne temere iuret, ne unq; mendatia promat,
Turpia ne dictu dicat mea lingua, cauebo.

Manus custodia.

A furto cohibebo manus, nec ad ulla minuta,
Viscatos mittam digitos, & si quid ademptum
Cuiquam erit, id domino properabo reddere iusto.

Restitutio rei forte repertæ.

Id quoq; restituum, si quid mihi forte repertum est,
Me penes haud patiar prudens aliena morari.

Amor proximi.

Nec secus atq; mihi sum charus, amabitur omnis

Christiani hominis institutum.

Proximus, est autem (ni fallor) proximus ille
Quisquis homo est, ac si amor referatur amici
In Christum. uitamq; piam, ueramq; salutem.
Huic igitur fuerit quoties opus, atq; necesse,
Sedulus officio corpusq; animumq; iuuabo
Ut mihi succurri cupiam, si forsan egerem
Id tamen in primis præstabo utriq; parenti,
Per quos corporeo hoc nasci mihi contingit orbe,
Tum præceptor, qui me erudit, instituitq;
Morigerus fuero, ac merito reuerebor honore.
At rursus dulciq; scholæ studiisq; sodales,
Semper (uti par est) sincero amplectar amore.

Affidua confessio.

Si quando crimen fuero prolapsus in ullum,
Protinus enitar, pura ut confessio lapsum
Erigat, ac iusta tergetur noxia pena.

Sumptio corporis Christi in uita.

Ast ubi sacrati me ad corporis atq; cruoris
Cælestes epulas, pietasq; diesq; uocabit,
Illotis manibus metuens accedere, pectus
Ante meum, quanta cura studiisq; licebit,
Purgabo maculis, uirtutum ornabo nitelis.

Morbus.

Porro ubi fatalis iam terminus ingruet cui,
Extremumq; diem cum morbus adesse monebit,
Mature sacramentis me armare studebo.
Atq; his muneribus quæ ecclesia sancta ministrat
Christigenis, reteget confessio crimina uitæ
Sacrifico, sumam Christi uenerabile corpus.

Mors.

Epistola nuncupatoria.

Quod si uicina propius discrimina mortis
Urgebunt, supplex accersam qui mihi rite
Oblinat, ac signet sacro ceromate corpus.
Atq; his praesidijs armatus, sic uti dignum est
Christicola, forti ac fidenti pectore, uita.
Decedam bonitate dei super omnia fretus.

Hoc fac, & uiues.

ERASMV S L E C T O R I.

Vnc libellū denuo cōtulimus cū Gracis. Deprehēdimus unā abesse sententiā, sed q̄ nobis esset suspecta, tanq̄ notha. Adieci mus tñ addita nota, ne quis existimaret casu omiſſā, cum in uulgatis exēplaribus habeatur. Rursum alibi Rodolphus *Τυχης* legisse uidetur, ubi Graci codices excusi *Τυχης* habent.

Rodolphus Agricola Ioanni Agricola suo fratri. S.D.

Nihil habeo mi frater, quod uel ego aptius tibi p̄ nra necessitudine (ut q̄ frater sim tuus) asserre possim, uel tu potius p̄ tua aetate (ut qui prima iuuetate spacia ingrederis) ex me expectare debeas, q̄ ut undecūq; possim, ea tradam tibi, qbus & eruditiōe oronacior, & uita melior euadas. Idq; dignū studijs meis, dignū amore nostro arbitror munus, ea parare tibi, quorū usus nō tēpore intercidat, nō casibus obnoxius sit. Sed quēadmodū natura perpetuo nos deuixit pignore, ita illa quoq; q̄ a me accipis, solida p̄inde sint & perpetuoq; tibi adiumento futura.

Quod si pulchre apud poetam ille monuisse filiū uidetur, q̄ inquit. Disce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem.

Fortunam ex alijs.

Et ille quidem, cuius oīs conatus pendeat ex fortuna, oīs ad fore

N V N C V P A T O R I A .

tunā labor dirigebatur, non immerito uirtutis ego tibi hortamēta colligam, qui uitā haecenus eis impendi studijs, q̄ uera, certissimaq; ad uirtutē ducūt studia, quæq; in rebus humanis qd expetendū sit, qd fugiendū, qd recte secus ue fiat, ueluti in speculo cōspiciendū nobis, considerandūq; proponunt. Cū sint autē permulta quæ ad uitæ pertineant institutionem, Græcis Latinisq; literis conscripta, egregia in primis & admirabilis Isocratis ad Demonicū Parænesis mihi uidetur. Ea enim suauitas est dicendi, is ornatus, & (ut ita dicā) sculptura orationis, tanta præterea maiestas, utilitas, decor præceptorū, ut si, quemadmodū pugiles meditados quosdam nodos nexuq; habent, quibus in certamina subito, uel non cogitantes etiā uantur. Ita nos quoq; oporteat certa quædam & ad manum posita uitæ habere præcepta, quæ oēs nostras, uelut ad filiū dirigāt actiones, quorūq; tenax infixa mentibus nostris memoria, recti nos limitem egredi ubiq; uetet, hic libellus aptus, uel maxime ad hanc rem atq; accommodatus mihi uidetur. Eum itaq; in Latinū sermonem & Græco conuerti, rem scrupulosam conatus, ut numeros quoq; quorum ille fuit obseruatissimus, & schemata, uel (ut nos dicimus) exornationes orationis, quo ad possem imitarer. Per similiter enim cadentia & desinentia, & æquata & cōtra posita & reliquos id genus ornatus, uoluitur oratio. Quorū ut studiosus, præcipue Gorgias Leontinus præceptor ipsius aliq; ætatis illius sophistæ fuerunt, ita diligentior ipse, ut secuta ipsum non affectata uiderentur. Hunc ego legendū tibi etiam atq; etiam & ad uerbū quoq; ediscendum censeo, semperq; uelut ante oculos, tanq̄ regulam quandam, uitæq; præscriptum habendum. Ita fiet ut non solum instruat os tuum, uerum animum quoq; emēdet. Quemadmodum enim ad doctrinam præcipuum est intelligere quæ legas, ita ad uirtutē maximum facere, quæ intelligas.

✠ ISOCRATIS AD DEMONICVM

Parænesis per eruditissimum uirum Rodol-
phum Agricola[m] e Græco in latinum
sermonem traducta.

N multis Demonice rebus multum inuenimus
distantes bonorum mentes, atq; malorū cogi-
tationes, multo uero maximū accepere discrimen
circa mutuā consuetudinē uitæ. Hi enim
præsentes solum amicos uenerantur. Alij eos quoq; qui lon-
ge absunt beneuolentia prosequuntur, ac malorum quidem
amicitias, tempus exiguum dissoluit, at bonorum ne omnis
quidem æui tractus extinguit. Quum putem igitur eos qui
gloriam expetunt, quiq; suos eruditioni conatus destināt,
bonos & nequaquā malos decere sectari, hanc orationem do-
no tibi misi, indicium erga te beneuolentiæ, signūq; cum Hip-
ponico familiaritatis. Decet enim liberos quemadmodū fa-
cultatum ita amicitia quoq; paternæ hereditatem suscipe-
re. Video autem & occasionē nobis conueniētem, & præ-
sētis nos opportunitatē temporis adiuuātem. Tu enim eru-
diri cupis, ego erudire alios adnitor. Tu sapientiæ studio
adhuc teneris, ego deditos illi recta uia deduco. Quicumq;
autem adhortatoriās ad amicos suos orationes cōscribūt,
pulchrū illi quidē opus assumunt, non tamen circa id quod
est in philosophia præstantissimū laborant. Qui uero ado-
lescentibus præmonstrāt nō ea quibus uehementiam in di-
cendo cōsequantur, sed quo pacto uita moribusq; industrij

F. iij.

ISOCRATIS AD DEMONICVM.

fiant, tanto magis q̄ illi audientibus profunt, quantum inter est, quod illi ad sola ipsos uerba confirmant, hi uero ipsorum quoq; facta emendant. Quāobrem nos non exhortationem tibi parentes, sed institutionem tibi scribentes, per gemus nostri te consilij participē facere, quas res oporteat adolescentes desiderare, & quæ rursus opera uitare, quilibet item hominibus se cōiungere, & quomodo suam ipsorum uitam instituere. Quicumq; enim uitæ cursum hoc itinere fecerunt, hi soli ad ipsam uirtutem ingenue adire potuerunt. Qua non res honestior, non constantior est ulla. Pulchritudo enī uel ualitudine perit, uel tēpore flaccescit. Diuitiæ uitiorum sunt potius, q̄ integritatis ministræ, facultatem nempe desidie præbentes, & ad uoluptatem iuuenes excitantes. Robur prudentiæ coniunctum profuit, sine illa uero sæpius eum qui id habet offendit, & corpora quidem eorum qui se exercent adornat, industriam uero mentis obscurat. Virtutis autem possessio quorum bono fide mentibus ipsa coaluerit, sola cōsenescit, diuitijs potior, utiliorq; generis splendore, quæque fieri nequeunt ab alijs illa suis uiribus subdens, & multitudini metuenda, constanter expectans. Desidiam, dedecus, laborem, laudem arbitratur. Hoc cognitu perfacile est, ex gloria certaminum Herculis, operumq; a Theseo gestorum. Quibus morum præstantia tantum laudis insigne, operibus adiecit, ut omnis temporū posteritas rebus, quas gesserunt offundere nequiderint obli-

PARAENESIS.

uionem : Sed & tu quoq; memor patris tui uiuendi secte,
nonne habebis pulchrum ac domesticum eorum, quæ a me
tibi dicentur, exemplum ? Neq; enim parui uirtutem fac-
ciens, neq; secordiæ deditus egit ætatem, sed corpus labori-
bus exercebat, animo pericula subibat, neq; extra modum
diuitias expetebat, sed præsentibus quidem fruebatur bo-
nis, ueluti mortalis, gerebatq; curam futurorū, uelut immor-
talis . Neq; uero contempte uitam instituerat, sed elegans
erat & magnificus, simulq; expositus amicis . Impensius
laudabat officio ipsum prosequentes, quam generis sibi ne-
cessitudine deuinctos . Persuadebat enim multo ad amici-
tiam efficaciorē esse naturam lege, mores genere, ele-
ctionem necessitate.

Tempus in præsentia nos deficeret, si omnes illius actiones
enumerare pergamus, exacteq; de illis nobis alio erit lo-
co differendum . Nunc signum quoddam Hipponici sus-
tulimus nature, ad quem uelut exemplum uitam formes
oportet, legemq; tibi mores illius putes, & imitatore te
æmulumq; uirtutis paternæ præbeas . Turpe nanq; fuerit
pictores pulcherrima quæq; exprimere animanthum, & li-
beros nō imitari industriā parētū . Existimes autē nullū ita
pugilem cōtra aduersarios suos decere meditari sicut te cō-
siderare quo pacto cum patris tui ratione uiuendi decer-
tes : fieri autē nō potest, ut animū quisquā taliter formet,
nisi multis atq; honestisq; præceptis fuerit expletus. Corpora

ISOCRATIS AD DEMONICVM

ra namq; moderatis laboribus, animus uero actionibus honestis roboratur. Experiar igitur breuiter ea tibi exhibere, quibus obseruandis in uita plurimum uidearis uirtutibus additurus, & gloriam cunctos apud homines consecuturus.

PRIMUM Quidem pie diuina celas, non solum sacrificans, uerum etiam quod iuraris, praestans. Illud enim affluentiae opum est signum, hoc morum probitatis indicium.

Numen uenerare semper quidem, praesertim quod ciuitas, sic enim simul uideberis sacra deo facere legibusq; obtemperare.

Talem te exhibeas erga parentes, quales exhibere se tibi uoles ex te progenitos.

Firma exercitationibus te corporis, non ijs quae robori, sed quae sanitati conducunt. Id assequaris si desinas laborare, tolerando adhuc labori sufficiens. Neq; in risum proclitus esse uelis, neq; in uerba confidens, illud enim stulti est, istud furentis. Quae factu turpia sunt, ne dictu quidem putes honesta.

Fac assuescas non tristis esse, sed cogitabundus. Propter illud enim ferox, propter hoc prouidus esse crederis. Putes in primis te decere modestiam, pudorem, iustitiam temperantiam. Istis enim omnibus contineri probitas adolescentium uidetur.

PARENESIS.

adolescentium uidetur.

Nec latiturum te, si turpe quippiam feceris, speres ut enim alios celes, te ipsum tamen conscium habebis.

Deū time, Parentes honora, Amicos reuerere, Legibus obedi, Voluptates sectare gloriæ iunctas, oblectatiōe enim cū honestate nihil est melius, sine illa uero nihil est peius.

Obtrectationes deuites, tametsi fuerint falsæ, uulgus enim ueritatem ignorat, opinionemq; potius spectat. Sic facito cuncta, uelut neminem celaturus, tametsi enim parumper occultes, postea tamen detegeris.

Plurimum tibi opinionis adiunges, si appareat ea te non facere, quæ si fuerit ab alijs facta, reprehendas.

Si cupide didiceris, multa quoq; disces, quorū habes doctrinam, ea meditationum custodias curis, at quæ nescis, ea perceptis adiunge doctrinis.

Aequè nanq; turpe est eum qui utilem audit orationem, nō addiscere, & cui datur ab amicis munus aliquod non recipere.

Vitæ ocium studio percipiendæ eruditionis impende, sic enim difficulter ab alijs inuenta, facile tibi percipere contiget.

Putam multitudinem præceptionum multis opibus esse potiore, istæ enim celeriter dilabuntur, illæ in omne permanent tempus sola enim rerum omnium immortalis est sapientia.

Ne pigeat longum facere iter ad eos, qui cōducibile se alijs

ISO CRATIS AD DEMONICVM

quid docere profitetur. Turpe namque fuerit mercatores tanta transire maria, quo cumulationes suas opes efficiant, adolescentes uero ne terra quidem sustinere proficisci aliquo, quatenus meliorem suam faciant mentem.

Moribus fac ut si comis, uerbis autem affabilis, est autem comitatis benigne obuios appellare: affabilitatis, familiariter cum ipsis uerba communicare.

Benignum te praebeas cunctis, optimis autem utaris.

Sic & illis inimicus non eris, & istis amicus fies.

Ne quod crebro conuenias eosdem, neque diu cum eis agas de eisdem satietas enim est omnium.

Exerce spontaneis te ipsum laboribus ut adactus, quotque perferre queas.

A quibus turpe est animum uinci, eorum omnium temperantiam exerce lucri, irae uoluptatis doloris. Id autem continget, si lucrum putaueris id, quo gloriam augeas, non quo diuitijs addas.

In ira si talis sis aduersus peccantes, quales delinquenti tibi esse alios uelles, in iucundis, si turpe putaueris, seruis te tuis imperare, uoluptatibus uero seruire, in aduersis si alienas respicias calamitates, tibi quod homo sis in memoriam subinde deducas.

Verborum magis quam pecuniarum deposita tuere, dicet namque uiros iure iurando se fideles praestare.

Consentaneum puto perinde malis non credere, quemadmodum fidem bonis habere.

PARAENESIS.

Quæ nolis efferrī, nemini dixeris, nisi tantundem expediat ea taceri, & tibi dicenti, & illis qui audierunt.

Iusiurandum adactum, propter duas accipito causas, uel ut te ipsum turpi crimine exoluas, uel ut amicos tuos in magnis periculis serues. Pecuniarum autem gratia nullum munus iuraueris, Videberis enim alijs peierare, alijs pecuniarum cupidus esse.

Nullū fac amicum, nisi exploraueris ante, quo pacto prioribus sit usus amicis. Spera namq; ipsum erga te futurum talem, qualis & erga illos fuit.

Tardesias amicus, factus autem, da operā ut permaneas. Tantundem enim dedecoris est, & nullum amicum habere, & crebros subinde amicos mutare.

Nec cum damno amicos probes, nec inexpertus ipsorum esse uelis. Hoc autem facies, si & cum nullius indigeas, te simules indigere, & illa quæ uulgari nihil referat, uelut occultanda concredas, deceptus enim opinione, nihil offendes, non deceptus, mores illorum rebus fictis nosces.

Amicos proba, & ex uitæ aduersitate, & ex periculorum societate aurum enim igne perspicimus amicos uero inter aduersa cognoscimus.

Amicis hoc pacto uteris commodissime, si non ut ab eis rogeris, expectes, sed pollicens ultro ipsis in tempore succurras.

Aequè putes turpe, & ab amicis superari iniurijs, & amicis superari beneficijs.

ISO CRATIS AD DEMONICVM

In familiaritate proba non solum malis tuis indolentes, uerum etiam bonis non inuidentes. Multos enim qui cum in felicibus mcerent, prosperitatis illorum inuidia torquet.

Absentium amicorum fac memineris apud præsentes, ut rationem etiam istorum quoque absentium habere uidearis.

Circa uestitum elegans, non splendidus esse uelis. Et autem elegantis quidem magnificum, splendidi uero esse profusum.

Ama rerum non immensam possessionem, sed moderatam per fruitionem.

Contemne diuitiarum studio occupatos, atque uis quæ habet, uti nescientes. Simile namque contigit illis quod equum possidenti bonum, & equitare nescienti.

Adnitere diuitias tibi, pecunias scilicet, atque possessiones apparare. Sunt autem pecuniæ illorum qui recte ipsis frui sciunt possessiones, qui ipsis uti queunt.

Dilige quas habes facultates duas ob causas, ut & magnū aliquod damnum sarcire, & amicis probis laborantibus possis opem ferre, ad reliquum uitæ usum, non plus æquo, sed moderate ista concupisce.

Amplectere quidem præsentia, quærasque meliora.

Nulli calamitatem exprobraris, communis enim est fortuna, & futurum incertum.

Bonis benefac, honestus enim thesaurus est gratia, quæ a bono uiro debetur.

Similis benefacias, simile tibi continget, quod qui alienos canes pascant, illi enim danti, sicut temere occurrenti, alla-

PARAENSIS.

erant, mali quoq; eos qui prosunt, sicut qui nocent, similiter offendunt.

Adulantes auersare perinde atq; fallentes, utriq; enim cum eis fides habetur, iniuria afficiunt eos qui sibi crediderunt. Si amplexus fueris amicos, qui ad pessima gratificatur, nō habebis unq; tibi ad ea quæ sunt optima sequendū obstitāt. Comem te prebeas eis, quibus cum conuersaris, & non insolentem. Superborum enim fastum uix serui quoq; perfeerent, at morū comitatem cuncti benigniter acceptant. Eris autem comis, si neq; iurgator sis, neq; implacidus, neq; cum omnibus contendas, neq; iræ eorum, cum quibus agis, celes riter occurras, neq; si iniuste quidem fuerint irati, sed effervescentibus concedas, deinde ipsos, ubi relanguerit ira, reprehendas, neq; inter ridicula serijs, neq; inter seria ridiculis gaudeas. Intempestiuum enim ubiq; est molestum. Neq; ingrate gratiam in eas, quod multis euenit, qui faciunt quidem, sed egre tamen amicis inserviunt. Neq; cupidus fueris uel culpandi, quia graue est, uel castigandi, quia est acerbū. In primis caue tibi a potandi cōsuetudine, q̃ si quando tulerit tempus ante ebrietatem surge, cum fuerit mens uino corrupta, patitur idē quod currus solent qui suos effuderūt aurigas. Illi namq; nullo ordine (suis destituti rectoribus) ferūtur, animus quoq; plurima peccat ratiōe subuersa. Immortalia sentias, magnitudinem animi præ te ferendo, mortalia uero moderate præsentibus perfruendo.

Tanto modestiam meliorem immodestia putes quantum est

ISOCRATIS AD DEMONICVM

quod alia quidem omnia peruerse facta lucro sunt eis, qui illa admittunt sola autem immodestia damno afficit eam habentes, plerumque enim quos uerbis offenderunt illis rebus poenas luunt.

Quorum conciliare tibi amicitiam uelis, boni quippiam de eis prædices apud illos, qui sunt renunciaturi. Principium enim amicitiae laus est. Inimicitiae uituperium.

Quum consulis præterita sumas in exemplum futurorum, latens enim ex eo quod apertum est, expeditissime poteris cognoscere.

Delibera diu, celeriter uero confice quod decreuisti.

Optimum puta contingere nobis a deo prosperitatem, & nobis ipsis prudentiam.

Quibus de rebus libere proloqui te pudet, uisque cum amicis aliquibus de eis communicare, uerbis uelut de alieno negotio utere. Sic enim & illorum sententiam nosces, teque ipsum haud quam manifestum reddes.

Quum super tuis rebus aliquem in consilium tibi assumes, considera primum quo pacto suas ipse res gessit. Qui enim male administravit suas, nunquam bene consulat in alienis.

Ita poteris maxime ad consulendum exercitari, si calamitates quas affert temeritas spectes. Sanitatis namque tunc præcipue curam habemus, cum uoletudinis aduersæ dolorum recordamur.

Regum imitare mores, illorumque uitæ rationem sectare, uis deberis enim amplecti illos, uel æmulari. Itaque apud multos

PARAENESIS.

tudinem tibi maiorem continget laudem assequi, & constantiore regum beneuolentia perfrui.

Obsequere legibus quas reges statuunt, firmissimam tamen legem mores illorum putes. Sic enim qui rempublicam gubernat opus habet populum obseruare, ita sub principatu uiuentem, maxime regem decet honorare.

Magistratu praeditus nemine ad obeunda ministeria malotere. Qui enim ille deliquerit, eorum in te culpa referetur.

Ex publicis administrationibus abeas, non opibus cumulatior, sed gloria honestior. Multis enim opibus praestantior est multitudinis laus.

Nullam rem inhonestam neque dicto, neque facto haueris.

Videberis enim ipse talia facere, qualia facientes alios tueris. Sic te compara, ut alijs superior esse possis, sis tamen aequo contentis, ut iustitiam uidearis expetere, non propter imbecillitatem, sed propter aequitatem.

Elige iustam potius paupertatem, quam diuitias iniustas. Tanto enim praestantior est opibus iustitia, ut ille solis diuitibus prosint, haec uero defunctis etiam gloria praestet, & ille passim improbis contingant, haec malis prorsus sit inaccessa.

Neminem tibi iuxeris eorum, quibus iniustitia lucro est, sed potius eos, qui propter iustitiam ferunt tacturas. Iustitia enim, & si nulla alia re superent iniustos, honesta tamen

ISOCRATIS AD DEMONICVM.

Spe ipsos antecellunt.

Omniū curam gere, quæ ad uitam pertinent, maximeq; omniū prouidentiam tuūpsius exerce, maximum enim in minimo est mens bona in humano corpore.

Operam da, ut sis corpore laborum patiens, animo sapientiæ appetens, ut illo perficere possis decreta, hoc decernere facienda.

Quicquid dicturus es, prius apud animum tuam expende. Multorum enim cogitationem lingua præcurrit.

Putare rerum humanarum nihil esse firmum, ita nec in prosperis lætitia gesties, nec in aduersis dolore concides.

Duo tibi tempora ad dicendum deputa, uel cum sint aliqua de quibus exploratum habeas, uel de quibus dicere est necesse. In solis enim istis potior est silentio sermo, in reliquis melius fuerit tacere, q̄ loqui.

Gaude cum tibi contigerint bona, moderateq; dole, ubi inciderint mala, neutrius tamen animi in alijs esse uelis manifestus, absurdum enim est reconditas in domibus opes asseruare, & cogitationem in propatulo positam circumferre. Magis dedecus uites, q̄ periculum. Oportet enim malis formidabilem esse finem uitæ, probis uero uitam cum turpitudine coniunctam.

Conare in primis uitam in tuto collocare, q̄ si tamen contigerit in periculum te deuocari, quære in bello salutem cū honesta opinione, & non cum pudenda fama mori nanq; cunctis prouidentia decreuit, sed honeste uita discedere,

PARAENESIS.

id bonis tantum uiris proprium natura concessit.

EC mirum tibi uideatur, si multa, quæ diximus haud quāq̃ presenti tuæ conueniunt ætati. Non enim id me latebat, sed statui eadem opera & præsentis uitæ consilium tibi proferre, & futuri temporis monita relinquere, quæ quanto tibi sint usui futura, facile cognoscas, qui uero tibi cum beneuolentia consulat, difficulter consequeris. Vt ergo relinqua non ex alio requiras, sed hinc uelut ex arario proferas, decreui nihil eorū prætermittere, quæcunq; tibi possẽ in consilio afferre. Gratiam autem habeo deo ingentem, si quam de te concepisti, non me fallat opinio. Plerosq; enim uidemus, ut cibus iucundissimis potius, q̃ saluberrimis delectari; ita seducen- centibus a uero amicis potius accedere, q̃ illis, qui ad meliora hortentur. Te uero puto contra instituisse pergere, iudicium mihi tuam circa reliquum uitæ cultū industriam. sumens. Qui enim rectissima sibiipse agere indicit consentaneum est eum aliorum ad uirtutem exhortācium monita non segniter amplecti. Præcipue excitabit te, ut rerum honestarum amore tenearis, si perspexeris quod ex iij uoluptates, per quam legitime habemus. In secordia namq; satiandarumq; libidinum studio, continuo sunt labores uoluptatibus adiuncti, enixus uero ad uirtutem conatus, modestaq; uitæ institutio synceras semper, certioresq; re-

ISOCRALIS AD DEMONICVM.

ferunt oblectationes. Et illic quidem gauisi primum postea dolemus, hic post laborem uoluptates capimus. In cunctis autem rebus non ita principij meminimus, quemadmodum exitus sensu mouemur. Plurima enim in uita non propter res ipsas agimus, sed consequentium gratia elaboramus. Cogita autem quod malis conuenit passim quicquid obuium est agere. Hanc enim protinus uitæ sibi regulam præscripserunt. Bonos uero oportet nequaquam uirtutem negligere, uel in multorum incurrere, reprehensiones. Cuncti enim non perinde oderunt eos, qui se fallunt, sicut qui probos esse se iactant, nullaque in re uulgo sunt præferendi. Recte quidem. Nam si eos, qui solis uerbis fraudem struunt improbamur, quomodo eos, qui tota oberrant uita, non aspernandos putabimus? meritoque credimus istos non solum in seipsos delinquere, sed et animi sui esse proditores, ipse enim opes illis gloriamque et amicos peperit, illi uero seipsos indignos hac sua felicitate fecerunt. Quod si oportet eum, qui mortalis sit, scrutari coniectura celestium mentem, arbitror in familiarissimis suis maxime ostendisse, quomodo bonis sint malisque affecti hominibus. Iuppiter enim Herculem et tantulum genuit, quemadmodum fabulae tradunt, cunctique credunt, et illum quidem propter uirtutem immortalitate donauit, hunc propter improbitatem grauissimis calamitatibus oppressit. Quibus utentem exemplis expectere decet honestatem, et non modo his quæ non diximus, sed ex poetis pulcherrimum quodque ediscere, et reli-

PARAENSIS.

quos eruditos, si quid dixerunt utile, scrutari. Quemadmodum enim uidenus apem omnibus flosculis insidentem, & de unoquoque optima carpentem, ita oportet, qui uitae disciplinam expetant, nullius rei rudes esse, & undique quae sunt utilia colligere. Vix enim quis hac diligentia naturae poterit errata superare.

FINIS.

Excusum Londini per me VVINANDVM de
worde, sub interfigmo solis comorantem,
Anno. M. D. XXXII.

